Počátky osady Ostrov

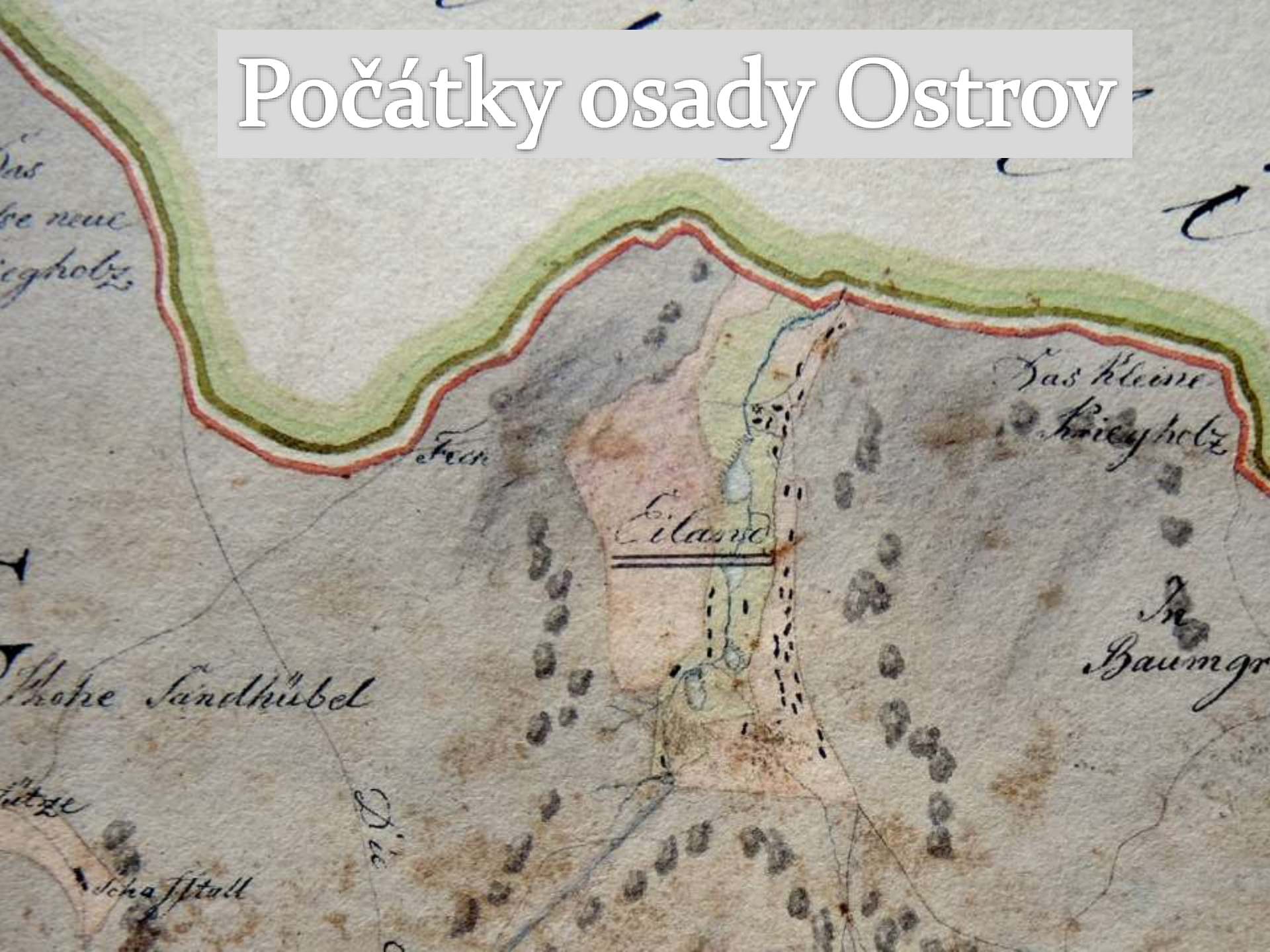

Hamr v Elend

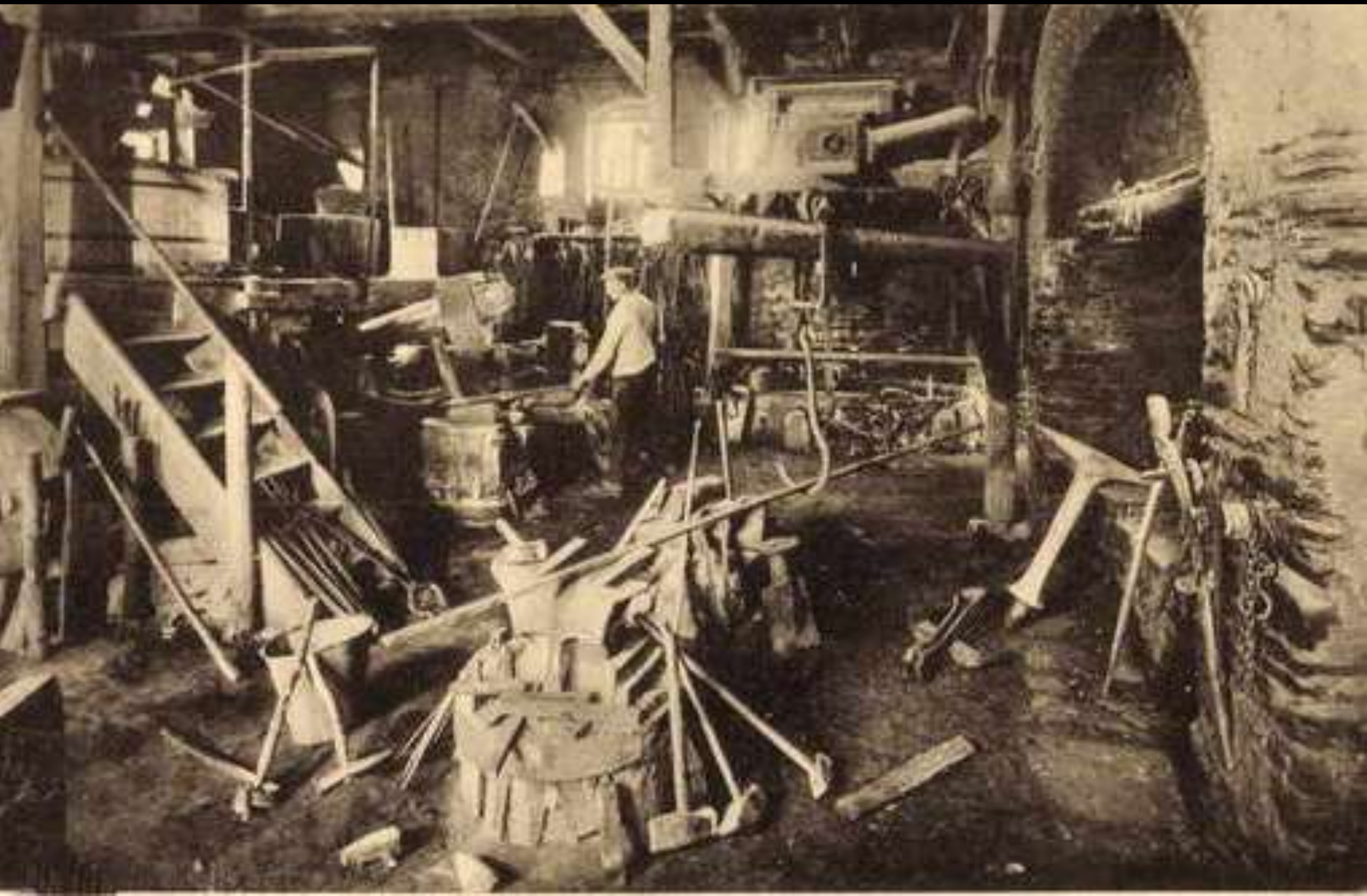

„Libouchecký“ hamr

Vznik v 15. století

Zemské desky 1454,
vklad vdovského statku Agnes Šternerkové,
vdovy po Zikmundu Vartenberkovi,
... in Kynigswaldie hamry

Označení Kynigswaldie (Königswalde) :

- Vztažení samoty k nejbližší vsi (Libouchec, Königswald)

- lokalizace v rozsáhlém lesním komplexu, který sahal až ke Königsteinu (na území původně náležícím k Čechám)

- *Před úpravou roku **1459** - **jiný průběh zemských hranic**!*
- *Na teritoriu dnešního Saska bylo několik hamrů, jejichž založení je přisuzováno českým pánům*

- ***Stoltzen Hammer** (1379, zánik po 1548) ,u Kleingiesshübel*
- ***Neuer Hammer** (před 1400, zánik po 1548), u Kleingiesshübel*
- *v **Oelsengrund** (1350, zánik před 1551), Oelsen u Lauensteinu*
- ***Fichte, Kleppisch** či **Cratza** (všechny před 1445), u Hellendorfu*

Stoltzen Hammer

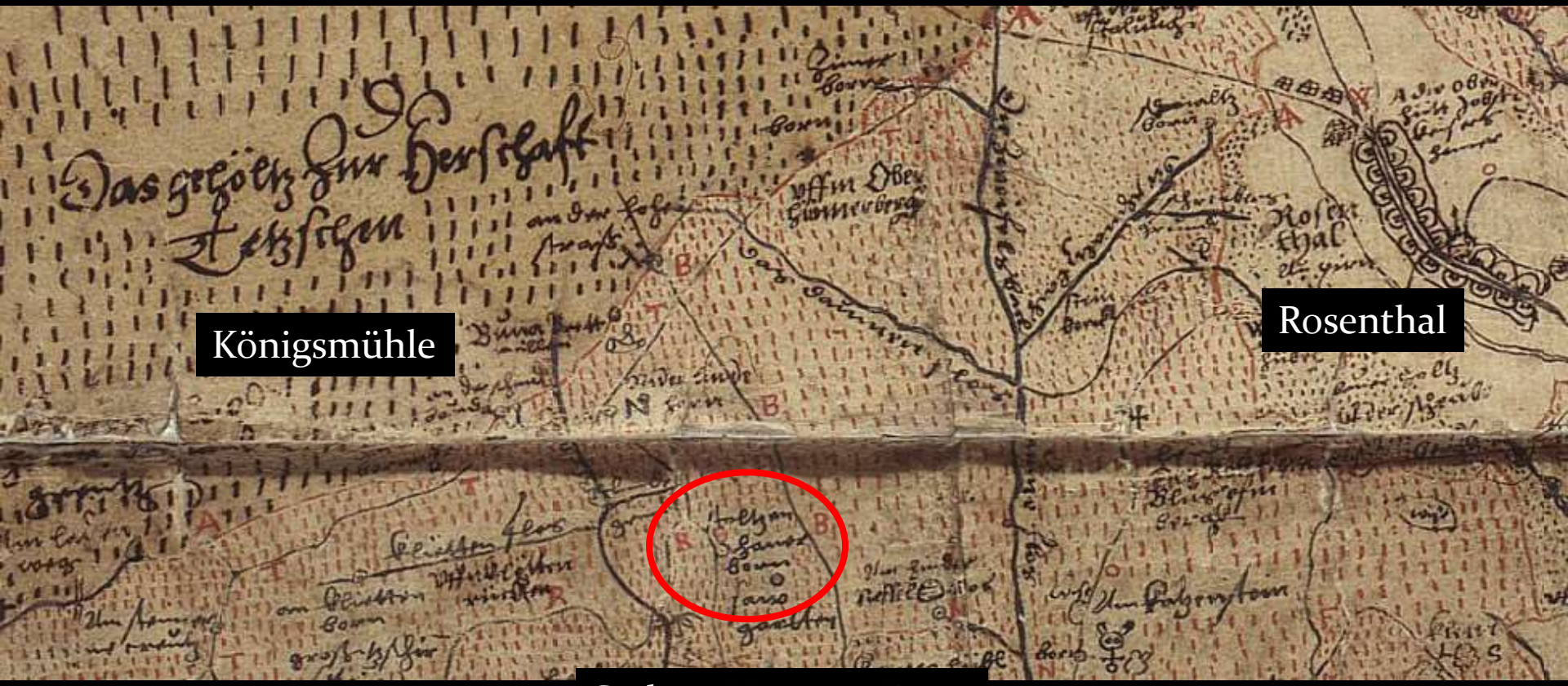

Stolzen Hammer Born

Fichte a Kleppisch

O tyto provozy přišly Čechy po úpravě hranic roku 1459. Některá horní díla se do „českých“ rukou vrátila s koupí děčínských držav rytíři z Bünau; v úročním rejstříku panství Děčín ze 16. století jsou proto uvedeny m.j. i výnosy z mlýnů, pil a hutě (šmelcovny) v Lauenstein a Geissing.

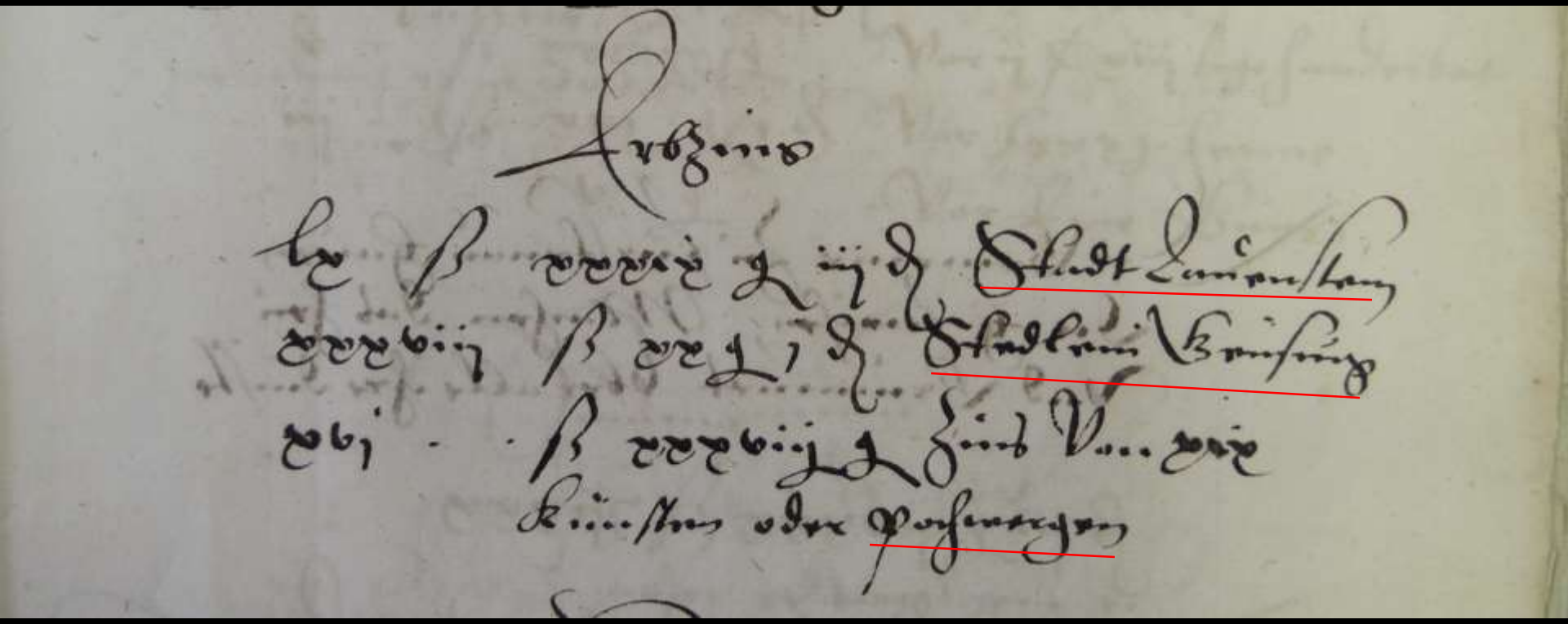

Úroční rejstřík panství, (1568 – 92?)

Prodej panství 24. 7. 1515 Mikuláš Trčka z Lípy Salhausenům (pozdější vklad z 4. 8. 1543)

Ruda

***1565**: odměna Bartelu Rascherovi z Bynova za nález železné rudy u Schönsteinu*

***1591**: poselné Christofu Rotbergerovi, který donesl rudu ze Schönsteinu*

***1657**: hamernický mistr z Ostrova platil za lesní dělníky, kteří ve vrchnostenských lesích vylámali 6 724 kýblů železné rudy*

***1671**: lesník našel s horníky v revíru na pěti různých místech rudu a chystal se provést další průzkum. Z uvedených pěti míst poslal vždy část (rudy) na zkoušku do hamerské hutě*

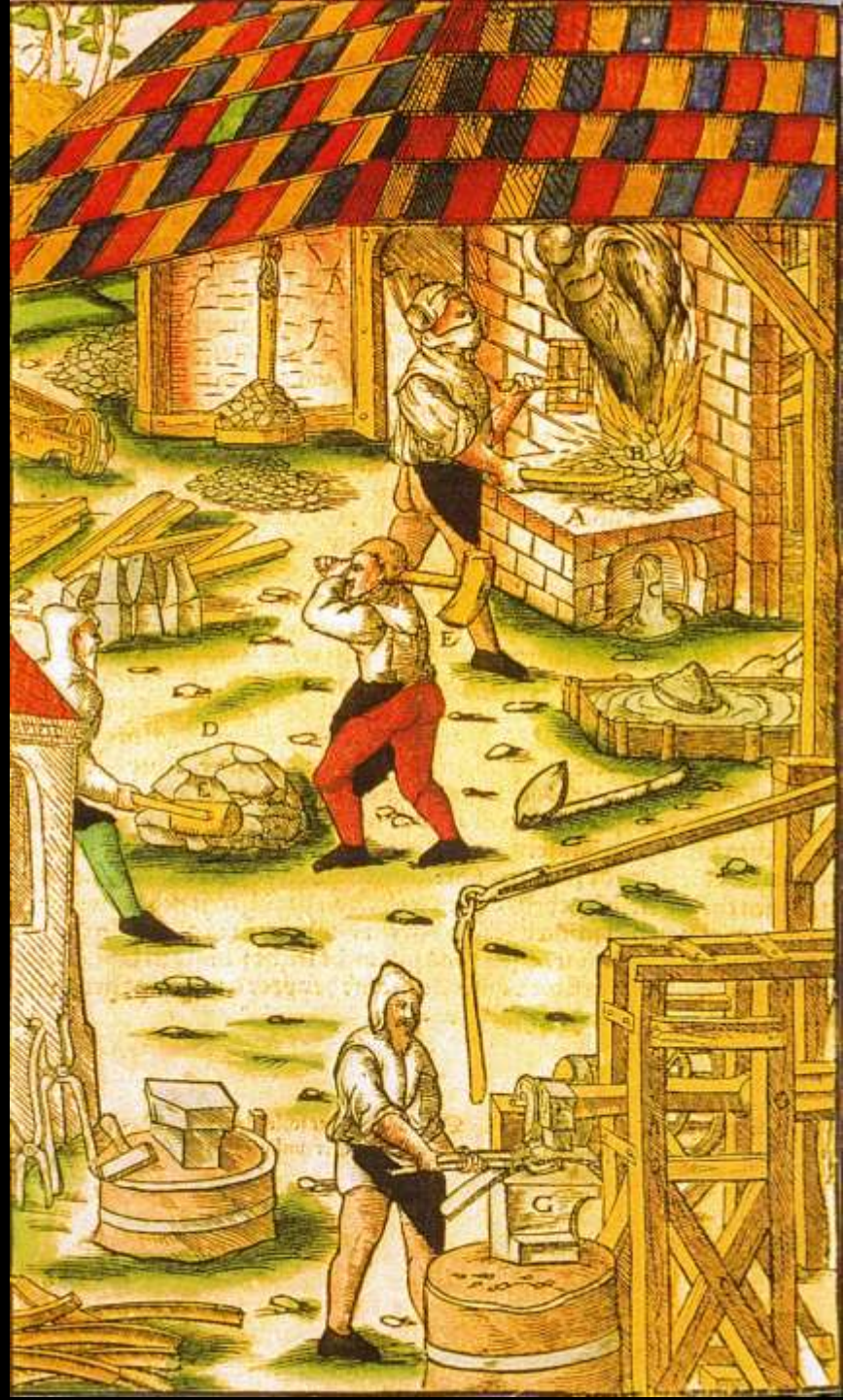

Rájec
Markersbach
Glasergrund
Horní Les
Tisá
Schönstein
Ostrov
Libouchec
Sněžník

V urbáři z roku 1650 se mezi robotními povinnostmi jílovských poddaných m.j. uvádí, že musí vozit železnou rudu na hamr, přičemž cena za náklad se lišila podle toho, jestli byla přivážena z *Bergiesshübel* (Sasko), z *Varvažova,* ze *Sněžníku* nebo z *okolí*

1842, Sněžník: Ignazi Wernerovi z čp. 25 propadla na poli kráva do staré šachty. V odhaleném horním díle se měly ještě nacházet zbytky staré výdřevy. V roce 1870 šachta prozkoumána a následně překryta dřevěnými prahy a vrstvou zeminy.

1894: pokus o těžbu rudy na pozemku Josef aHietel aze Sněžníku čp. 39., obsah železa byl ale nízkoprocentní

Hamerský statek - **lenní majetek v dědičném držení**.
Kromě nemovitostí (statku, kovárny, hamru) k němu patřily i hospodářské pozemky .

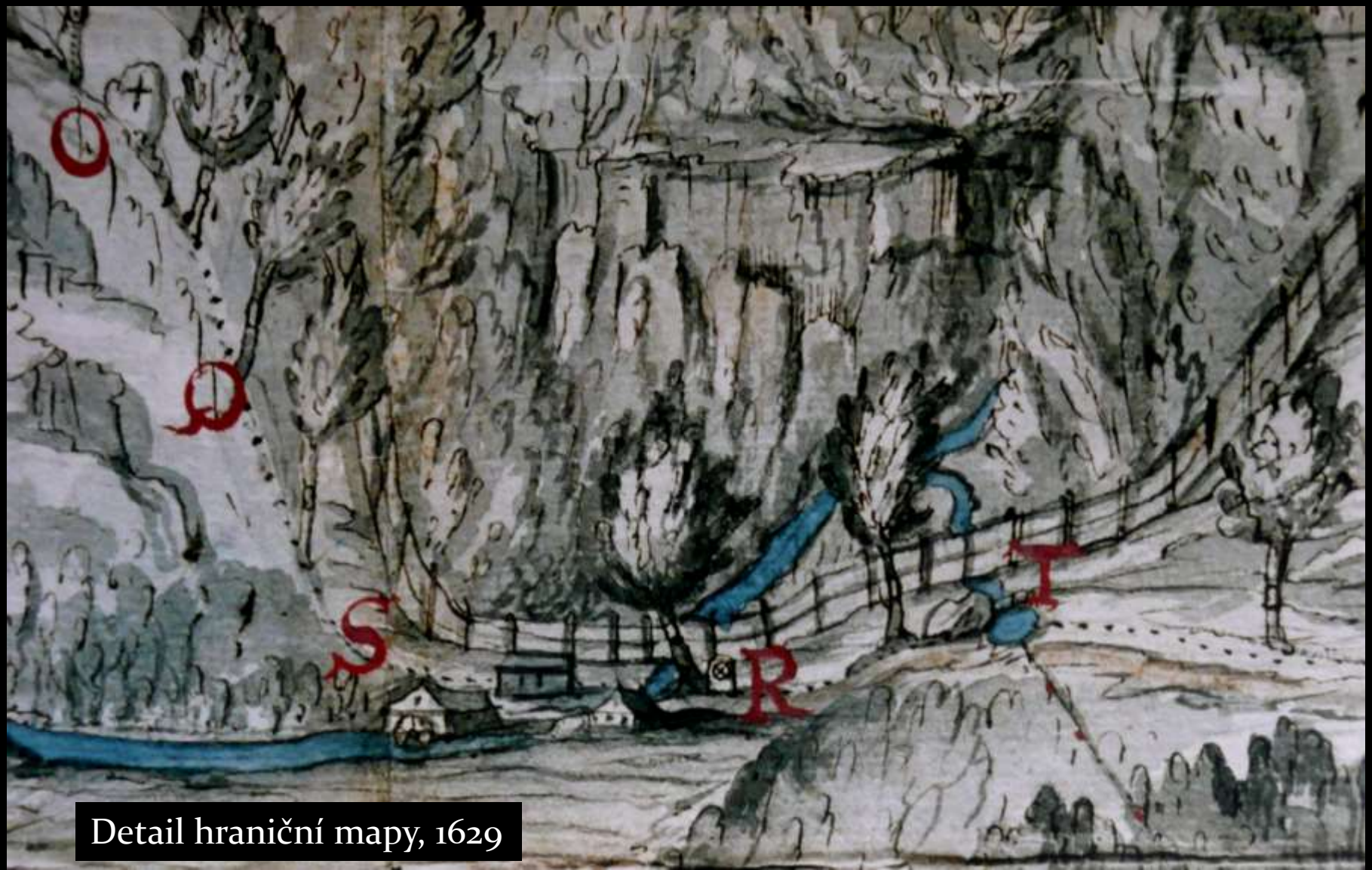

Detail hraniční mapy, 1629

Nejstarší známí hamerníci:

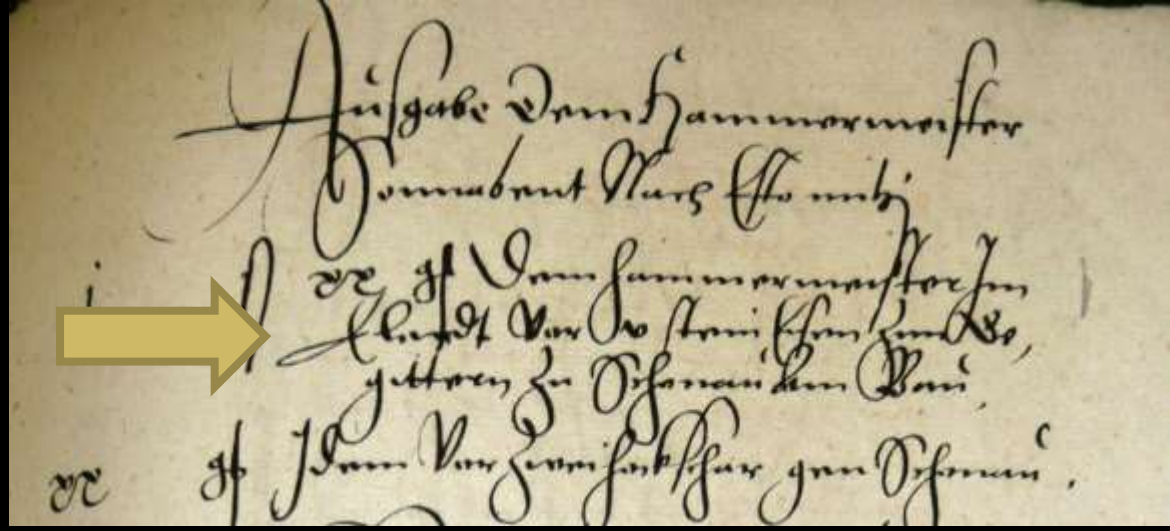

1565, železo na mříže pro stavbu Schönstein

Konkrétní osoby - až ze 17. století
Conrad Teuerlling z Lipska

-**Hans Georg Münche** (zeť Teuerllinga, 1620 hamernický mistr v Ostrově, 1621 – 1625 již hamernickým mistrem v Brausenstein a 1630 hutním správcem v Kl. Giesshütte)

-**Georg Münche, o**d zániku hamru v Bynově se rod Münchů v Ostrově stal hlavním dodavatelem kujného železa a výrobků pro všechny díly děčínského panství

-**Christian Münche**, 1636 – 1642 v Ostrově

Prodej
Allexandru Tollduci della Casa
a Matthesi Zanettimu
18.4.1628, Schönstein

- **statek a hamr v Ostrově** *v jeho mezích a hranicích, se vším, co je pevně spojeno s půdou, se všemi starými právy, platy a odvody*

-cena 3 250 rýnských

-Statek měl být k potřebě a bydlení až do vyplacení plné ceny (1629)
- kupci se museli stát poddanými Království Českého.

-Pokud by nedostáli stanoveným lhůtám, měl být statek znovu přejat Georgem Münchem či jeho dědici.

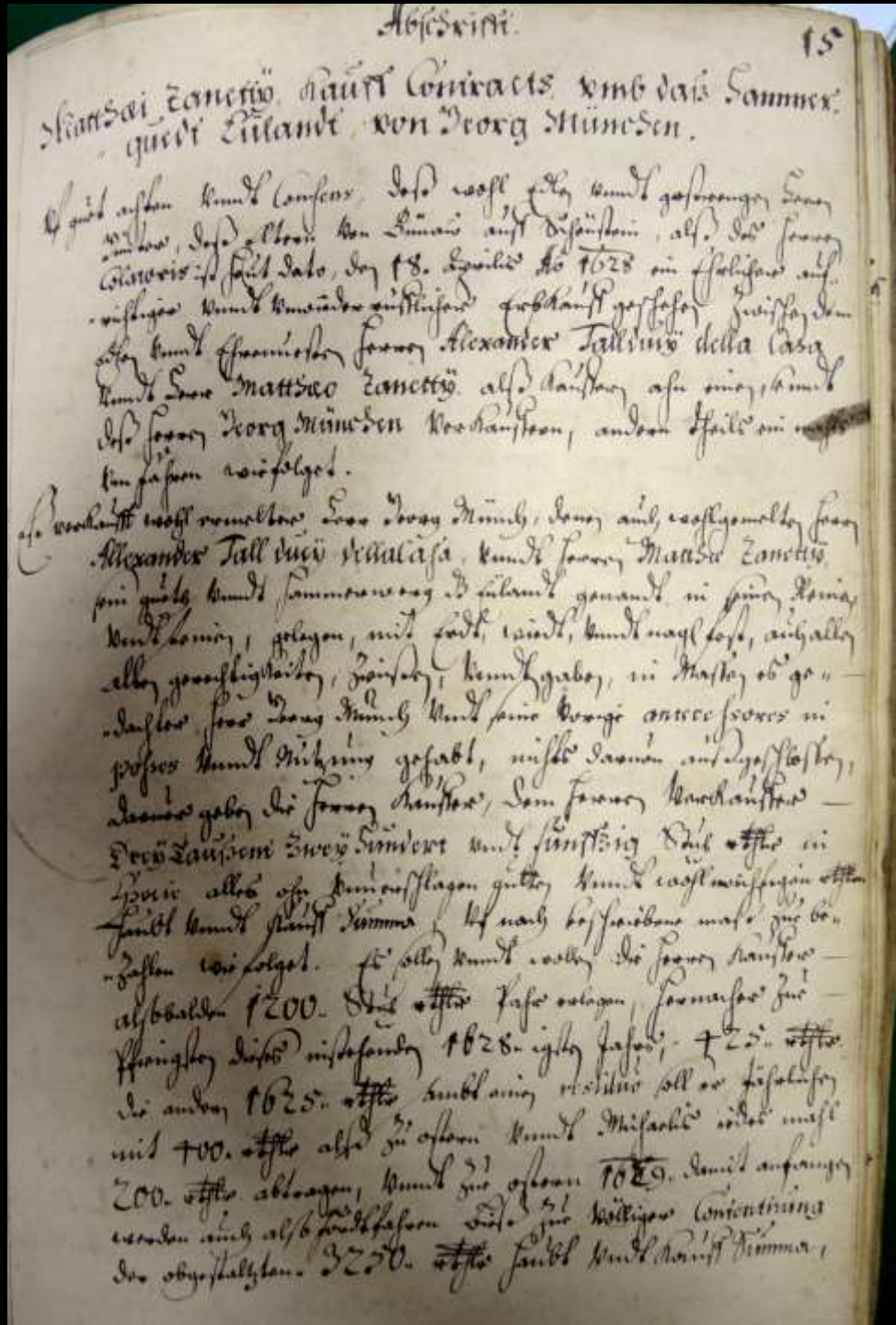

Hamerský statek

-kamenné stavení

-kovárna

- cánhamr

- plechový hamr

-obilný mlýn

-pila

-louky, pole, lesy

Cánhamr – ohřívací hamr, obvykle s chvostovým bucharem.

cánhamr
hamr

Práva

-**rybaření** na potoce po obou březích v celé délce pozemku statku
-**zadržovat vodu** pro svou živnost
-**pečení**
-**čepování piva a vína** (pivo pouze z Schönsteinu a jen v případě, že se tam zrovna nevařilo, ho mohli odebrat odjinud)
-**čihařit** na statku (na vějičky či špruhle, nesměli používat tlučky a jiná škodlivá zařízení)

Noví majitelé směli užívat i pozemek vně hranic statku (navazující na jejich louku), který v roce 1570 se svolením vrchnosti dědičně odkoupil předek Georga Müncha a vybudoval na něm **mlíčník**

Všechno **železo**, které bylo na hamru vykováno, směli majitelé svobodně dle svého uvážení prodat za cenu, jakou sami stanovili.

Majiteli panství měli ročně přenechat šedesát (nanejvíš 2 x šedesát) kamenů kvalitního železa za přiměřenou cenu.

Povinnosti
za udělení léna a svobod

- ze **statku a obilného mlýna** ročně platit na svatého Havla 15 bílých grošů, na sv. Jiří 24 bílých grošů
-za **hamr, kovárnu a za rybaření** 24 bílých grošů a na svatého Jiří 15 bílých grošů
-za **cánhamr** 24 bílých grošů na sv. Jiří
-za **plechový hamr** 24 bílých grošů na sv. Jiří
-z **pily** 24 bílých grošů na sv. Jiří

-Pokud by se majitelé statku či jejich následníci rozhodli zřídit více vodních kol či mlecích složení, měli z každého dalšího platit ročně 24 bílých grošů.

-Válečné události (průtahy, plundrování..)

- škody způsobené vojsky , ale i konfesními emigranty

-mor

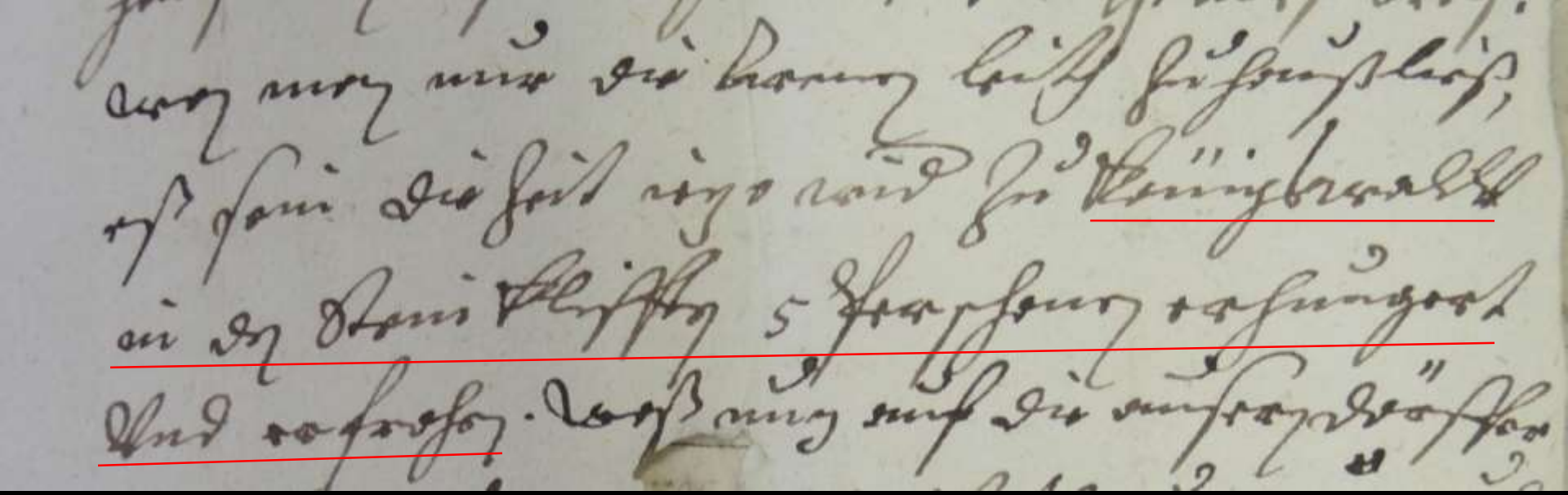

1634, hlášení hejtmana:

….v Libouchci ve skalnatých roklích umrzlo a zemřelo hlady pět osob….

Soupis a cenové ohodnocení škod způsobených vojsky v Tisé, 1636

Vojenský útvar | poškozený | Oděvy | Domácí vybavení | Obilí, plodiny | koně | býci | krávy | telata | ovce | kozy | prasata | úly | cena

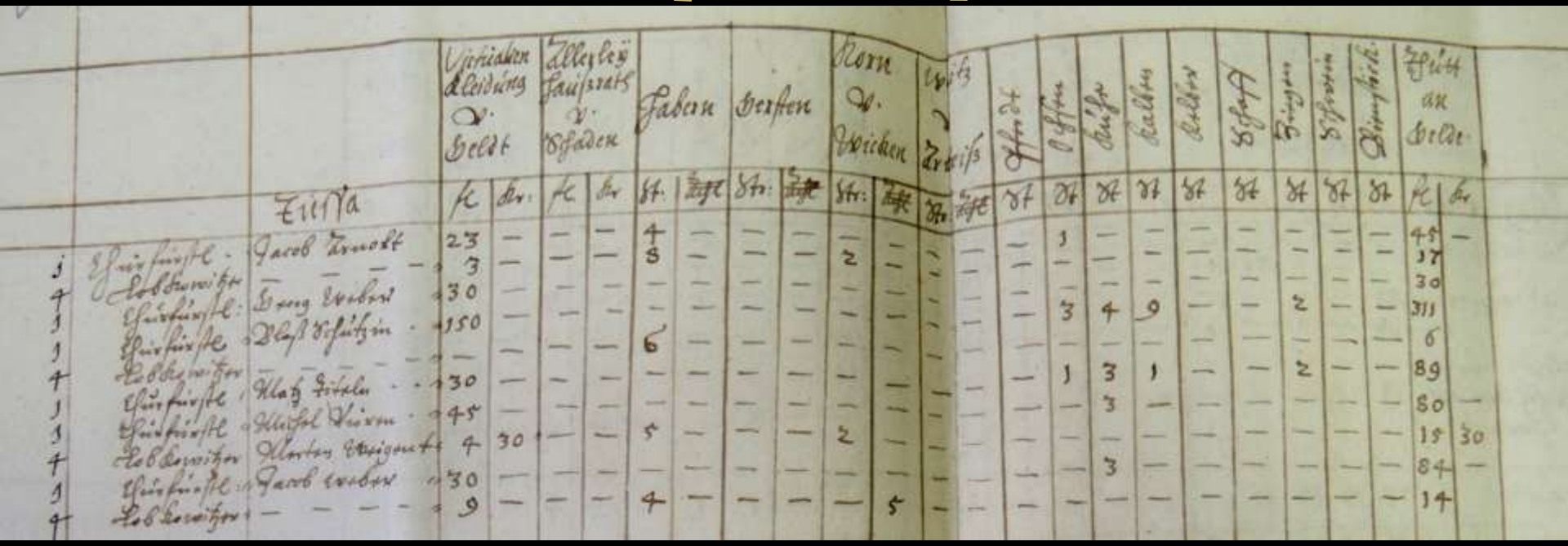

V Libouchci, Tisé a Sněžníku byly škody na oděvech, penězích, koních, dobytku, domácím zařízení, obilí atd. vyčísleny (pro období **1632 – 1636**) na **16 761 zlatých**.

Tvrz Schönstein byla vyplundrována hamerský statek byl vypálen.

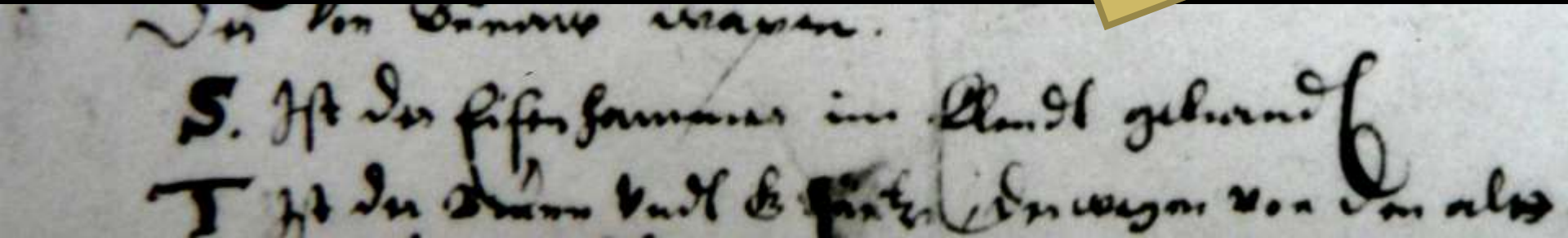

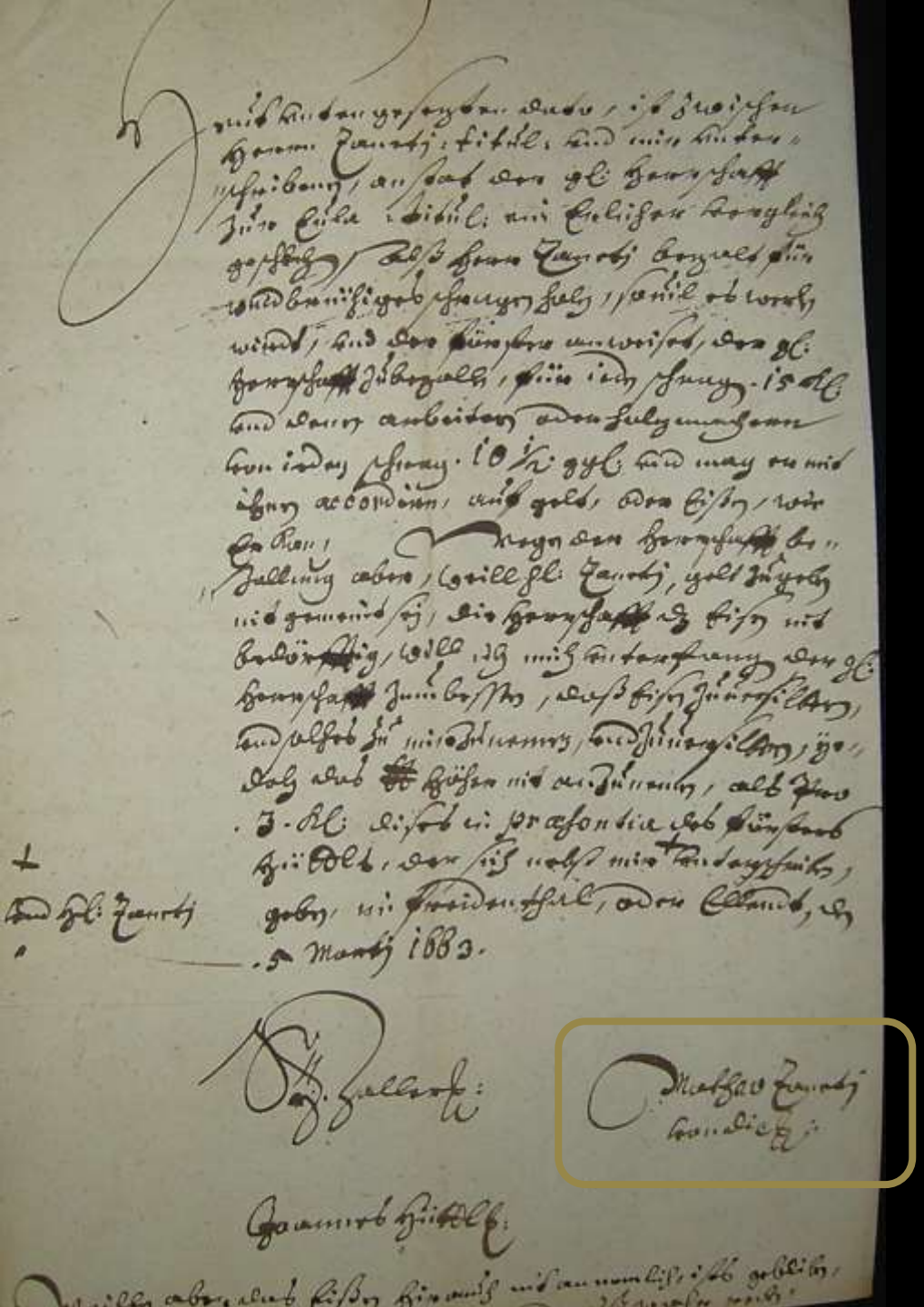

1636: Obnovení provozu hamru, hamernický mistr: Christian Münche.

1647: odchod Münchů do Saska, dále provozovali hamry v Kleppisch (Hellendorf), Oberhütte (Rosenthal) a Brausenstein (Hermsdorf). S panstvím Děčín Münchové obchodovali až do roku 1679.

Od 1651: hamr v Ostrově provozoval **Matthes Zanetti**

- Smlouvu na nákup palivového dříví s vrchností (za každý šrák a za práci lesních dělníků platil v penězích nebo v železe).

- Hamerník platil za uhlí, které si nechal vypálit v milířích, a za železnou rudu, vylámanou na vrchnostenských pozemcích (úhrada byla opět možná částečně v naturáliích).

- ----------

- Robotní povinnosti poddaných z Jílového a Libouchce : bezplatně pracovat na stavbách hamru, tamtéž v případě potřeby držet hlídky; za pevně danou odměnu svážet na hamr dřevěné uhlí a železnou rudu.

- 1665 – 7: Alexander Matthes a Leopold Balthasar Zanetti
- 1669: **odkoupení hamerského statku** Franzem Sigismundem Thunem
- 1671 – 1674: hamerský statek přestavěn k obytným účelům, z technických zařízení zůstal v provozu jen obilný mlýn (s krčmou)

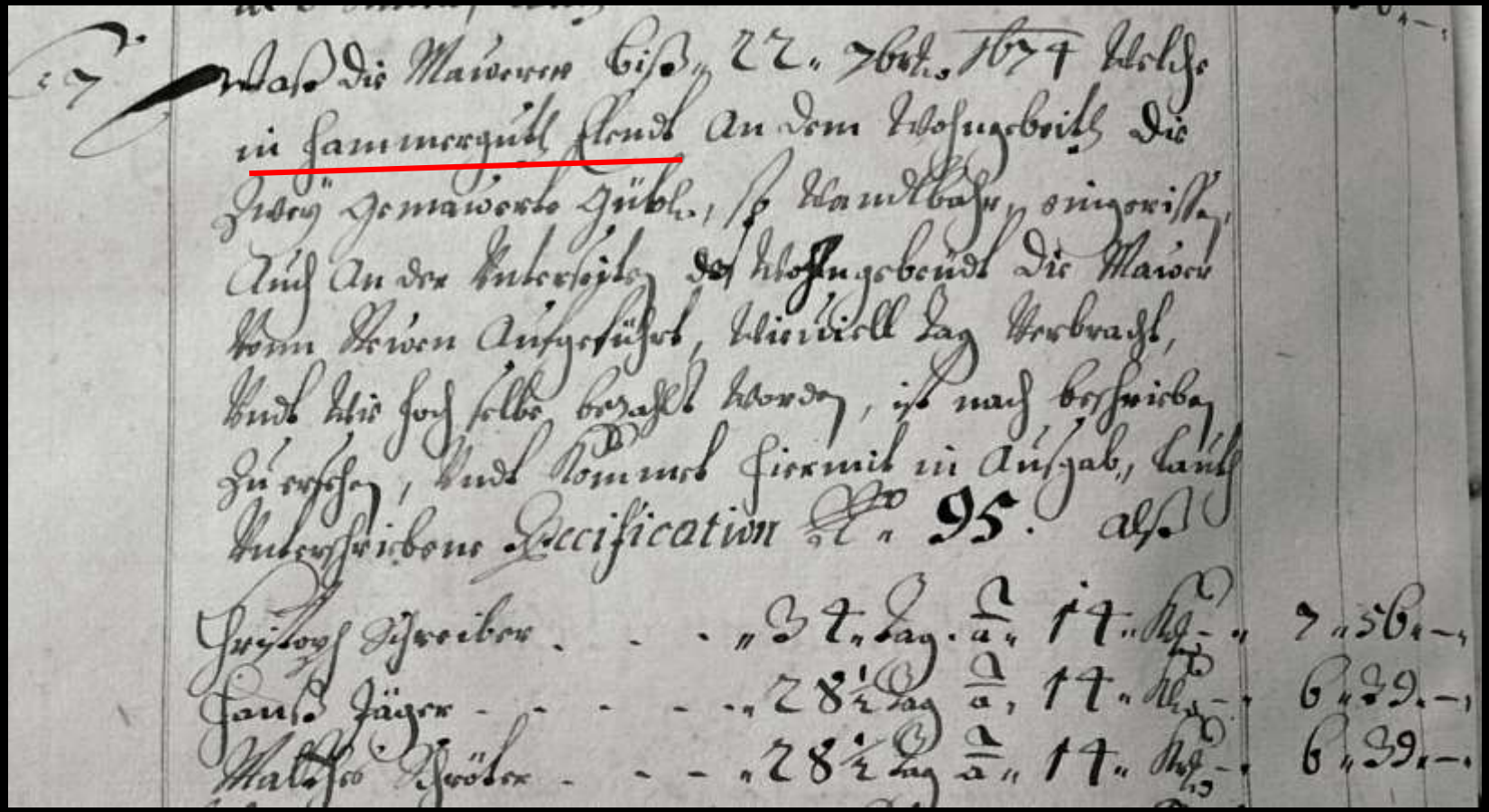

1674, platby zedníkům za přestavbu statku v Ostrově

Sklářská huť v Ostrově

1675: přestavba hamers. statku

Sklářská huť:
hrázděná budova,šindelová střecha,
částečně využito stavebního materiálu
ze zaniklého hamru

-Tavící pec
-Chladící pec
-Vypalovací pec
-Temperovací pec

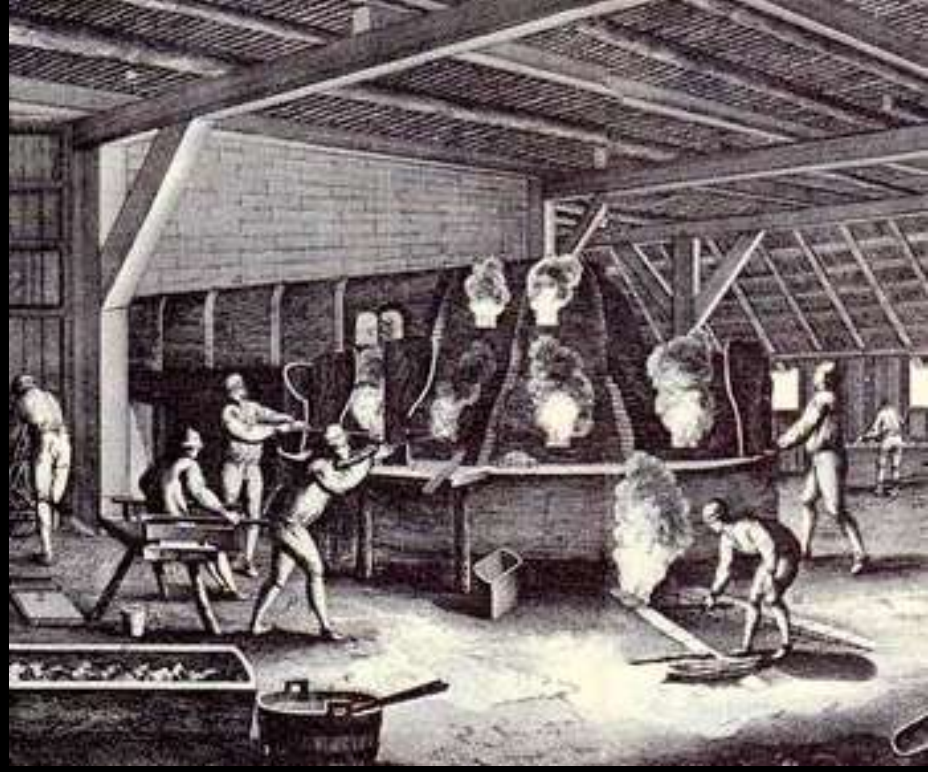

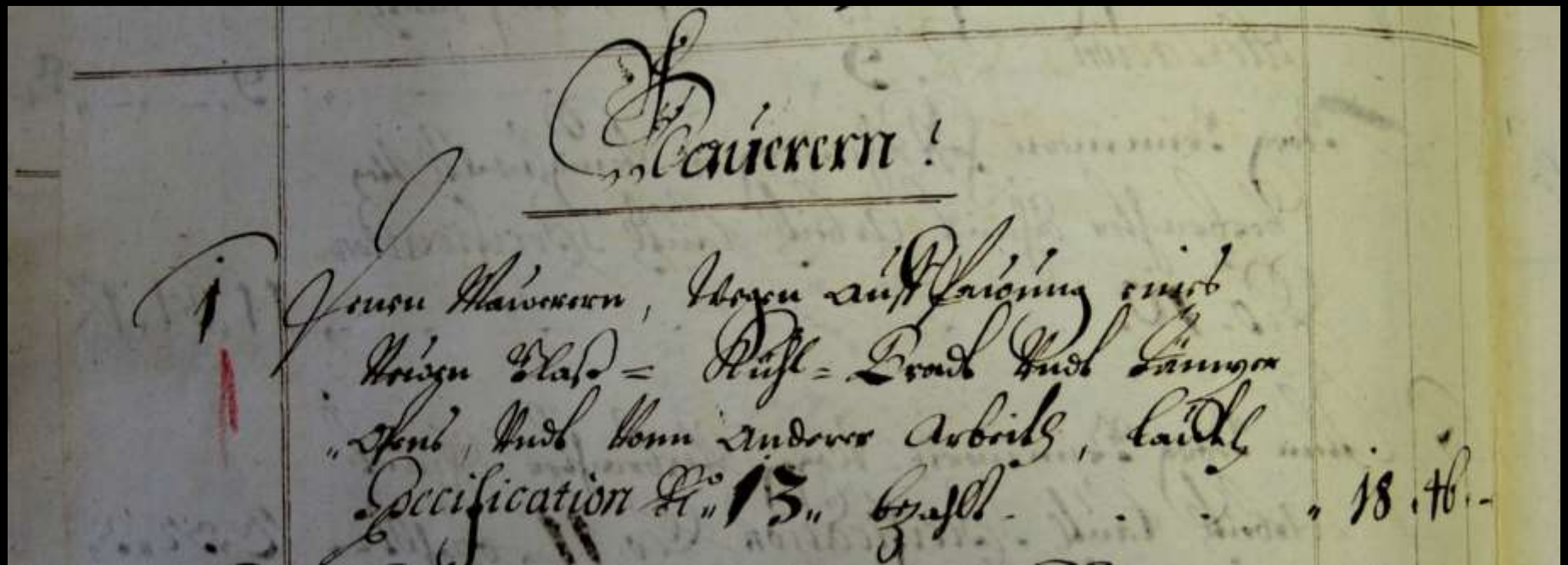

Další objekty:

1. „Hohe Haus“ (bývalý obytný dům hamerského statku) se sklepem a výčepem, 3 dymníky, v době výstavby hutě spadlá zeď v patře nad dvěma okny krčmy – znovu vystavěny 2 komory, nový nábytek do krčmy: 3 stoly, 4 lavice), truhlář Martin Jäger (6 Leibenstuhl)
2. Popelářská chata (bedněná); buď sklad popele nebo flusárna - *popelářská pec* (kotel na potaš Hans Joachim Münch z Oberhütte)
3. Taffelofenhaus
4. Stoupa (3 pěcholy), vodní kolo: jílovští mlynáři Georg John a Georg Hüttlich)

Smyk na dříví: spotřeba 150 kmenů

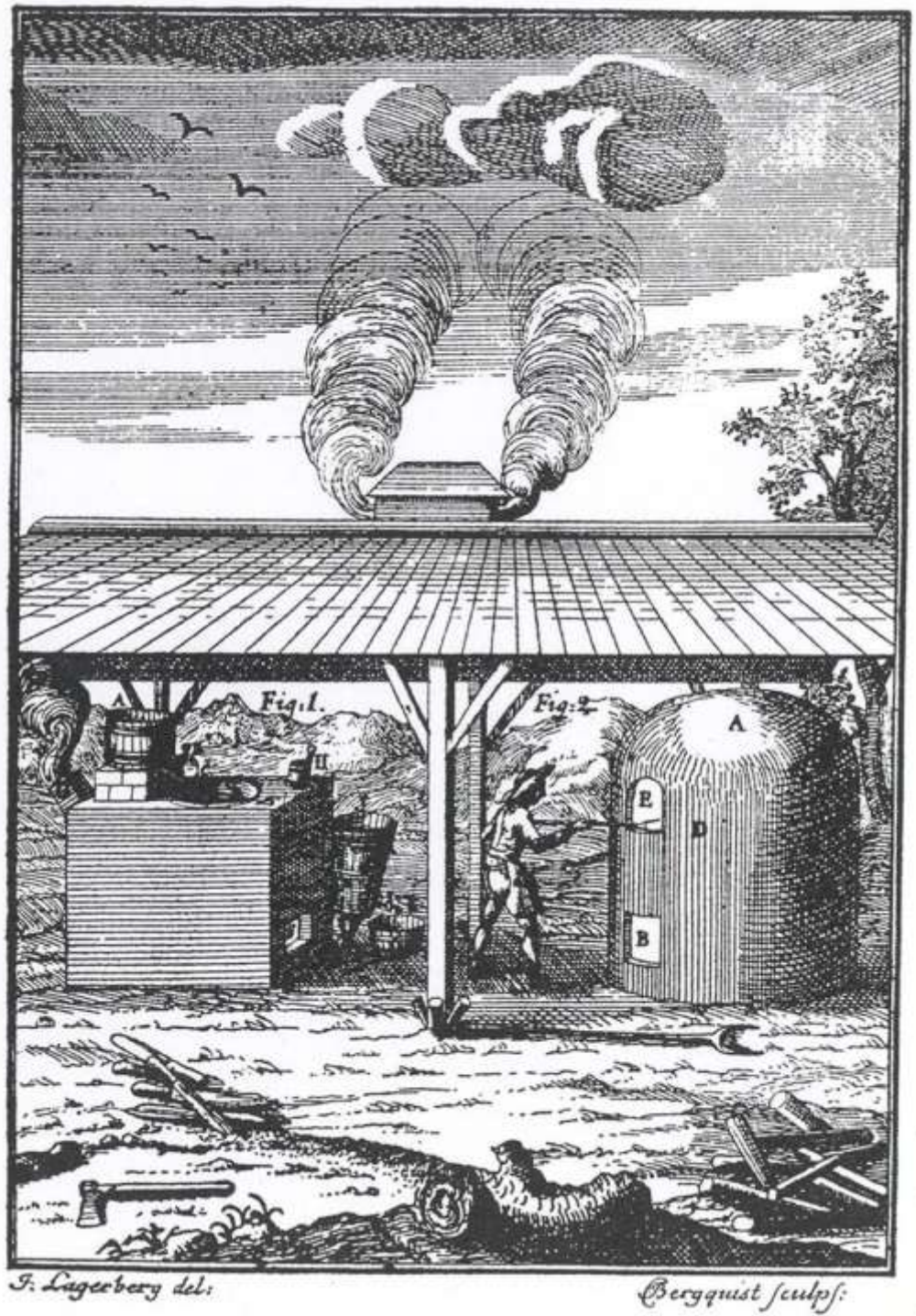

Provozovatelé:

1675:
Georg Gundelach Becker z Großalmerode (Hessensko)

1676:
Christof Pietsch

1680:
Hans Tallmann z Rýnovic (Jablonecko)

Sklářský písař :
Martin Haman

Vrchnost: nákupy potřebného materiálu pro výrobu skla (jíl, popel, rozbité sklo, sůl…), Dodávky palivového dříví v rámci robotních povinností

1676, pokuty:
„poddaným z Libouchce, Tisé a Sněžníku, kteří neudělali dříví pro sklářskou huť“

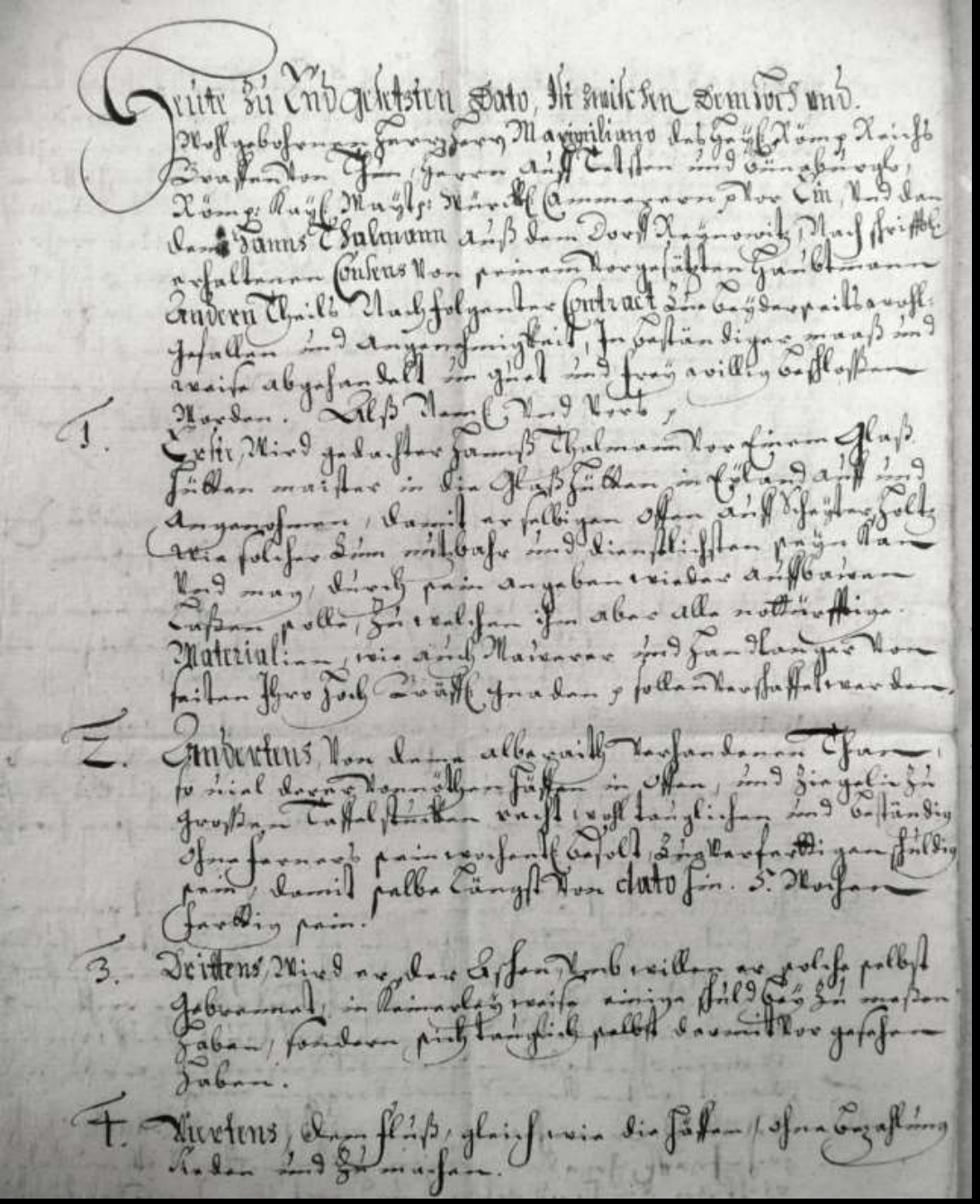

-Vrchnost poskytovala huť s vybavením, hradila stavební materiál (kámen, cihly, hlínu etc.),řemeslníky, transporty

-Zaměstnanci: 1 sklář na výrobu velkých tabulí, 2 skláři, 2 popeláři 2 tovaryši, za „levnou mzdu“

-Měsíční odměna huťmistrovi: 12 zl. + sud deputátního piva

-Pilně pracovat, vyrábět spotřební a křišťálové sklo

*1680, kontrakt Hanse **Thalmanna** s hr. Maxmilianem Thunem*

Výrobky („hnědé sklo“)

Sklenice, číše, poháry
Tabulové sklo, terčíky
Zrcátka
Láhve (vč. řezaných závitů) - formy: Tobias Hübner
Lékovky
„běžné sklo“ na prodej

Herz Knöpfen
Brüder Kuchen???

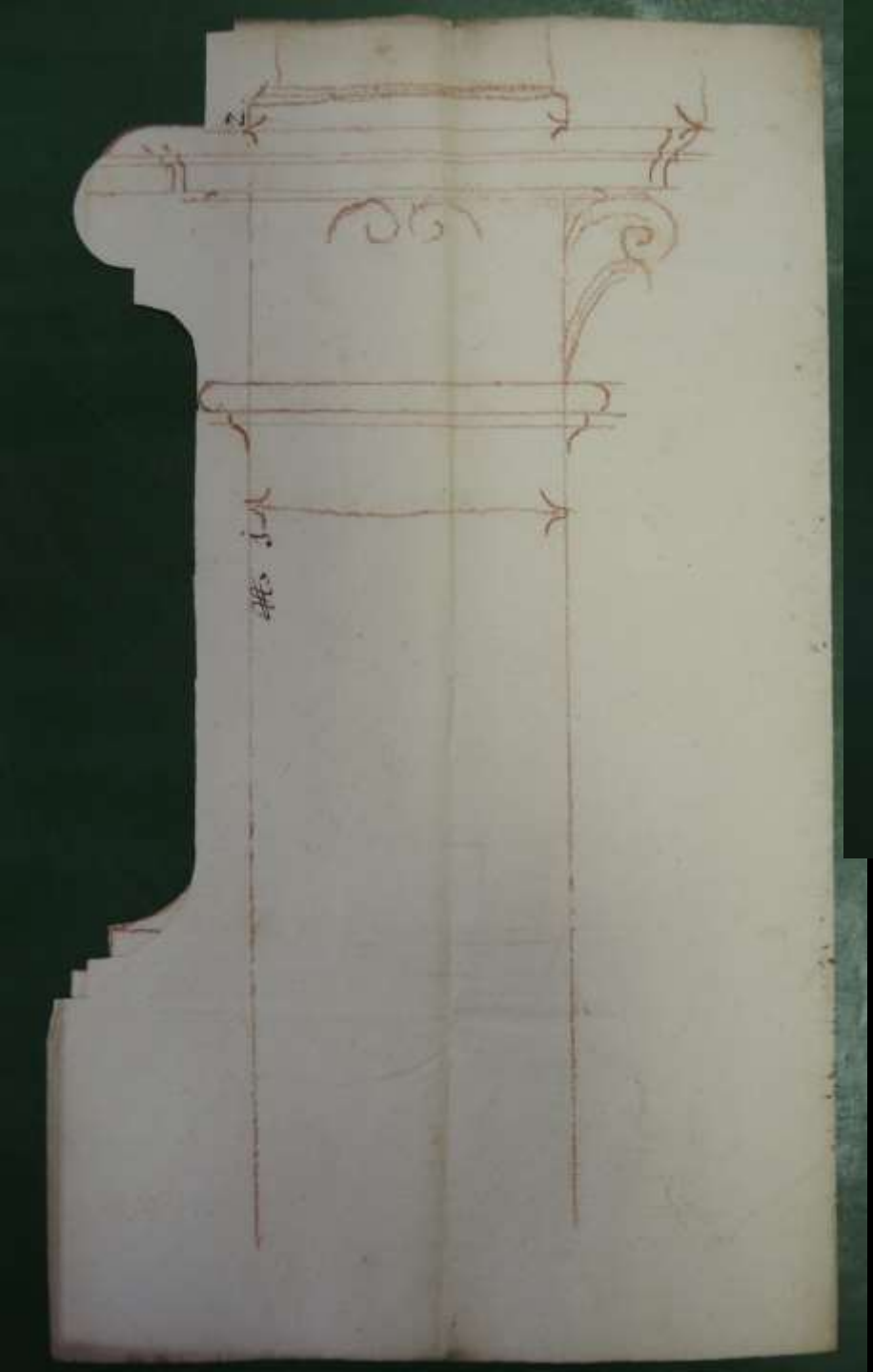

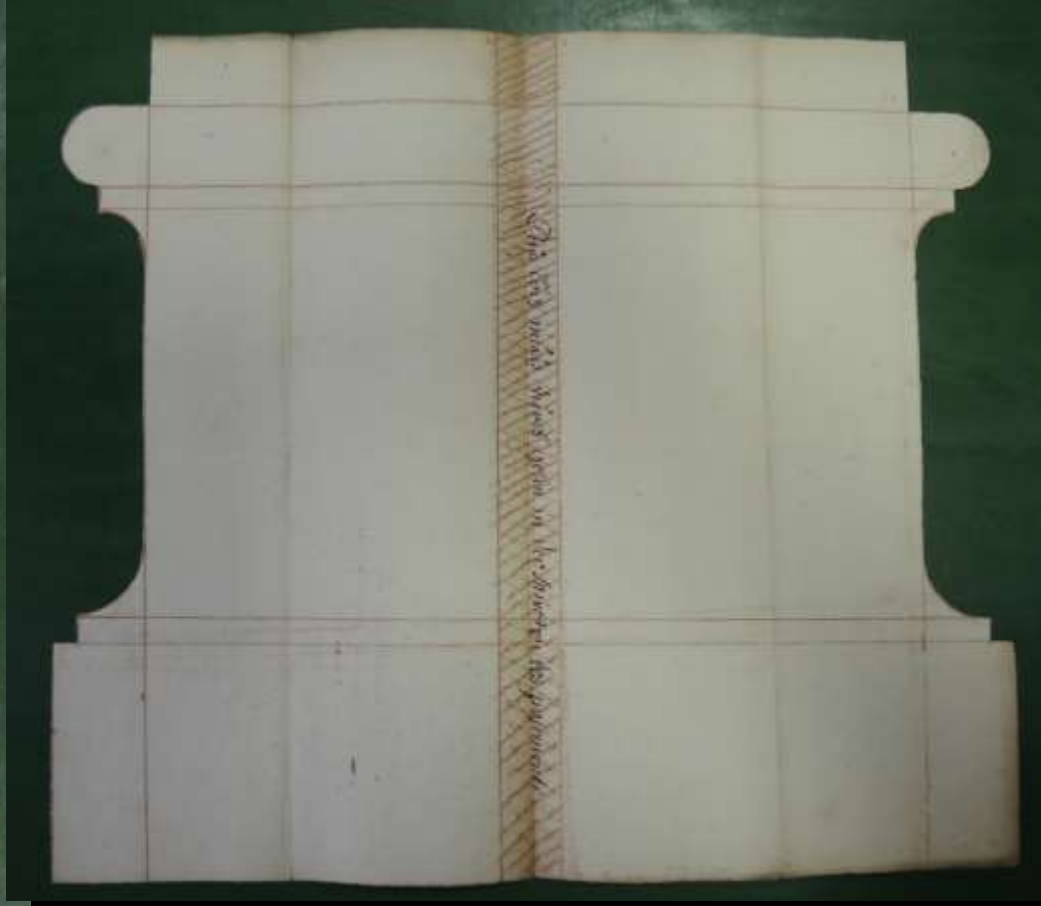

Náčrt sloupů od sochaře,
 které byly vyrobeny v huti Ostrov
roku 1676

K výzdobě: **kobalt** (Schneeberg u Míšně)

Panství Děčín a Jílové, Ústí nad Labem, Benešov
....Dresden, Schandau, Pirna, Altenberg, Giesshübel, Hermsdorf

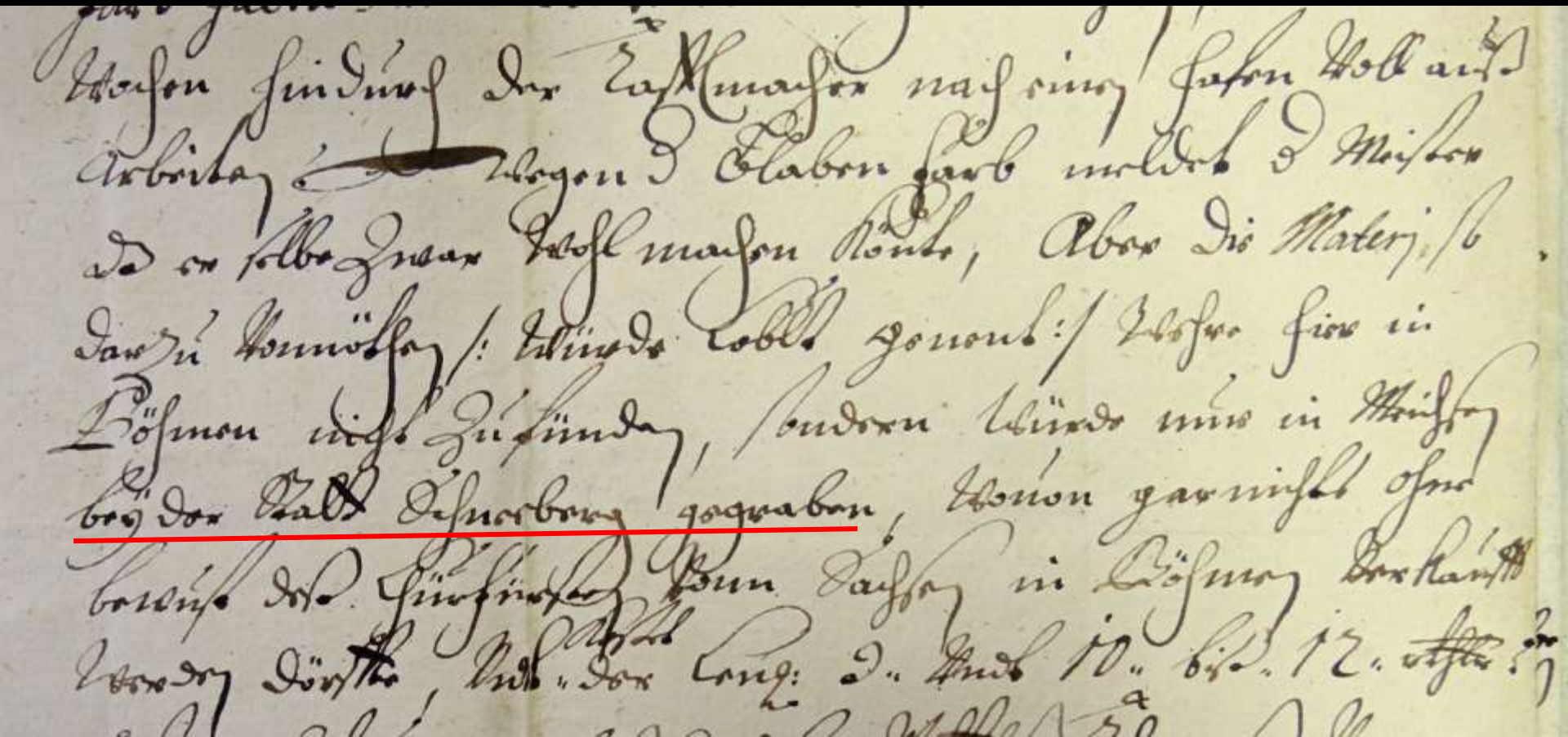

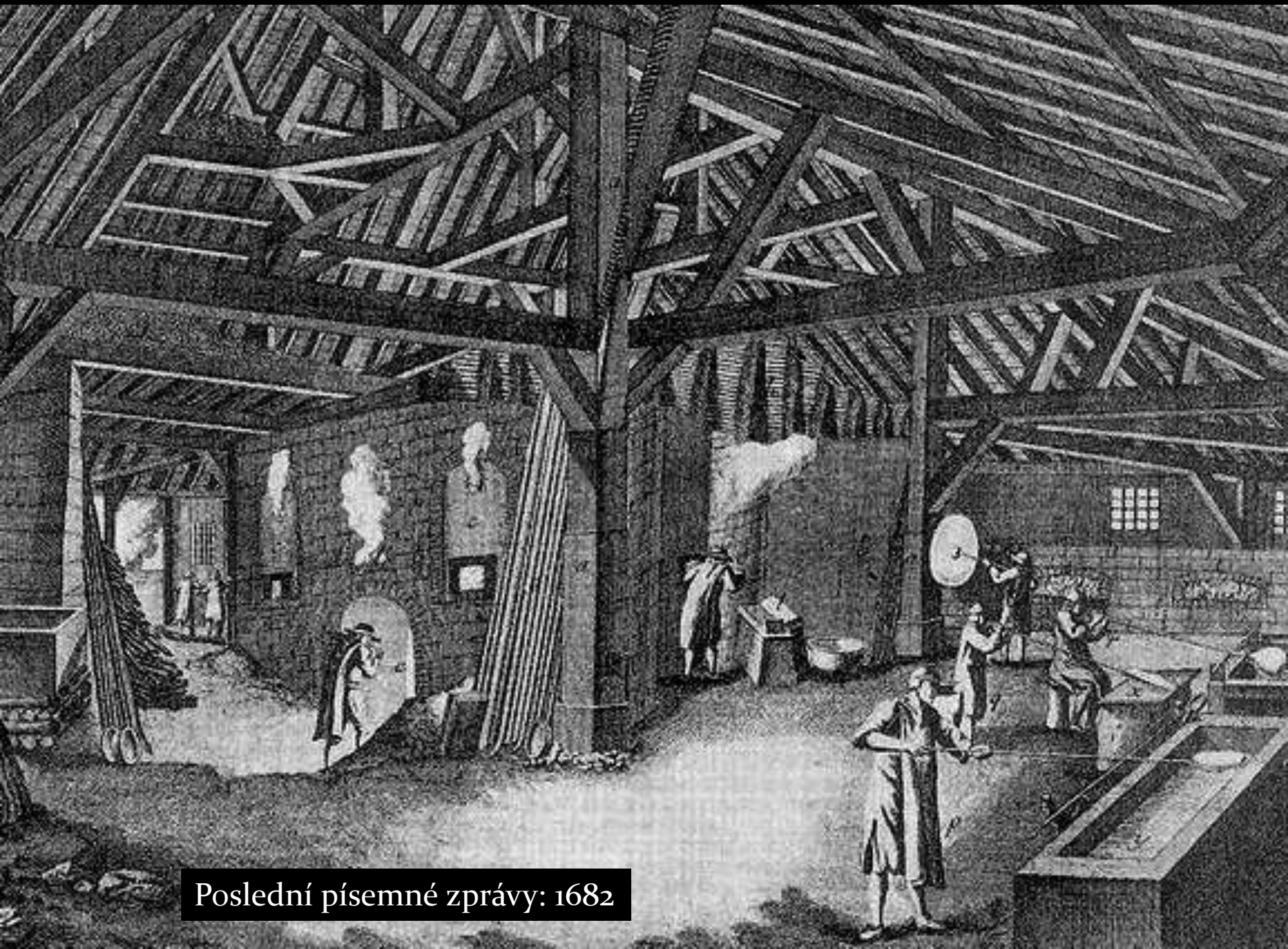

Poslední písemné zprávy: 1682

1702

-Hamerník Heinrich Conrad z Markersbachu zájem o velké množství železné rudy z hald v Ostrově, starou strusku, staré zásoby dřevěného uhlí a dříví

-Záměr vybudování stoupy

-Šance přivýdělku pro místní poddané

-Odhad na 12 let

-Kupci hamerník Conrad z Markersbachu i hamerník Sigismund Münch z Oberhütte

+ 1708 12/x. 61.

Ich Endt Unterschriebener von dem Hochwürdigen Stift Ettenheimmünster Amt Lichtenau und dessen anhangenden Gilmt. 1. Gulden Eichenstein und 13. Gulden Dingsheimer Stiftung Rentt in Summa und Gesammt Dreytzig Gulden 1. fl. 15. xr. und alles zu sammen mit Siebenzehen Dreytzig Gulden Fünffzehen Kreu— bezahlt habe, und hierüber Attestirt. Actum Hannmersweier Oberschütte, den 31. Marty: 1708.

Gest. 21. fl. 15. xr.

Sigmund Mänch

1708

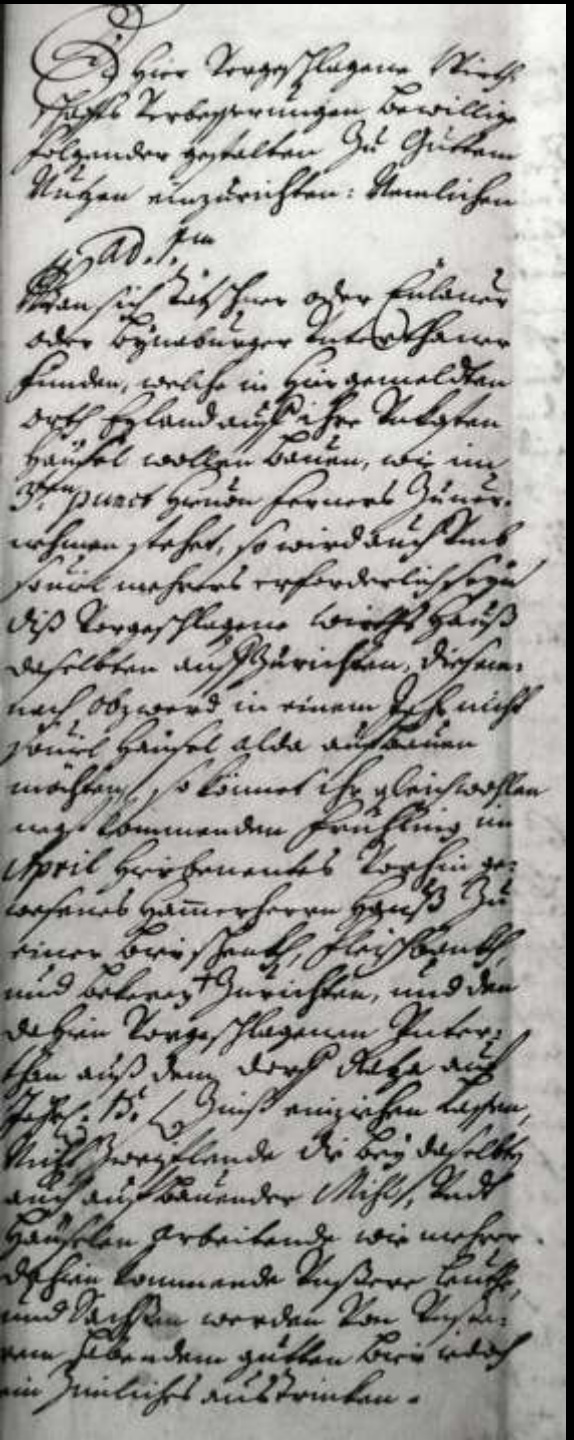

1703:

-Schválen záměr, aby si poddaní z Děčína, Jílového či Bynova směli v Ostrově postavit na své náklady domy, odkoupí stavební dříví z vrchnostenských lesů;

-**Mlýn + stoupa**: mleči ze Sněžníku

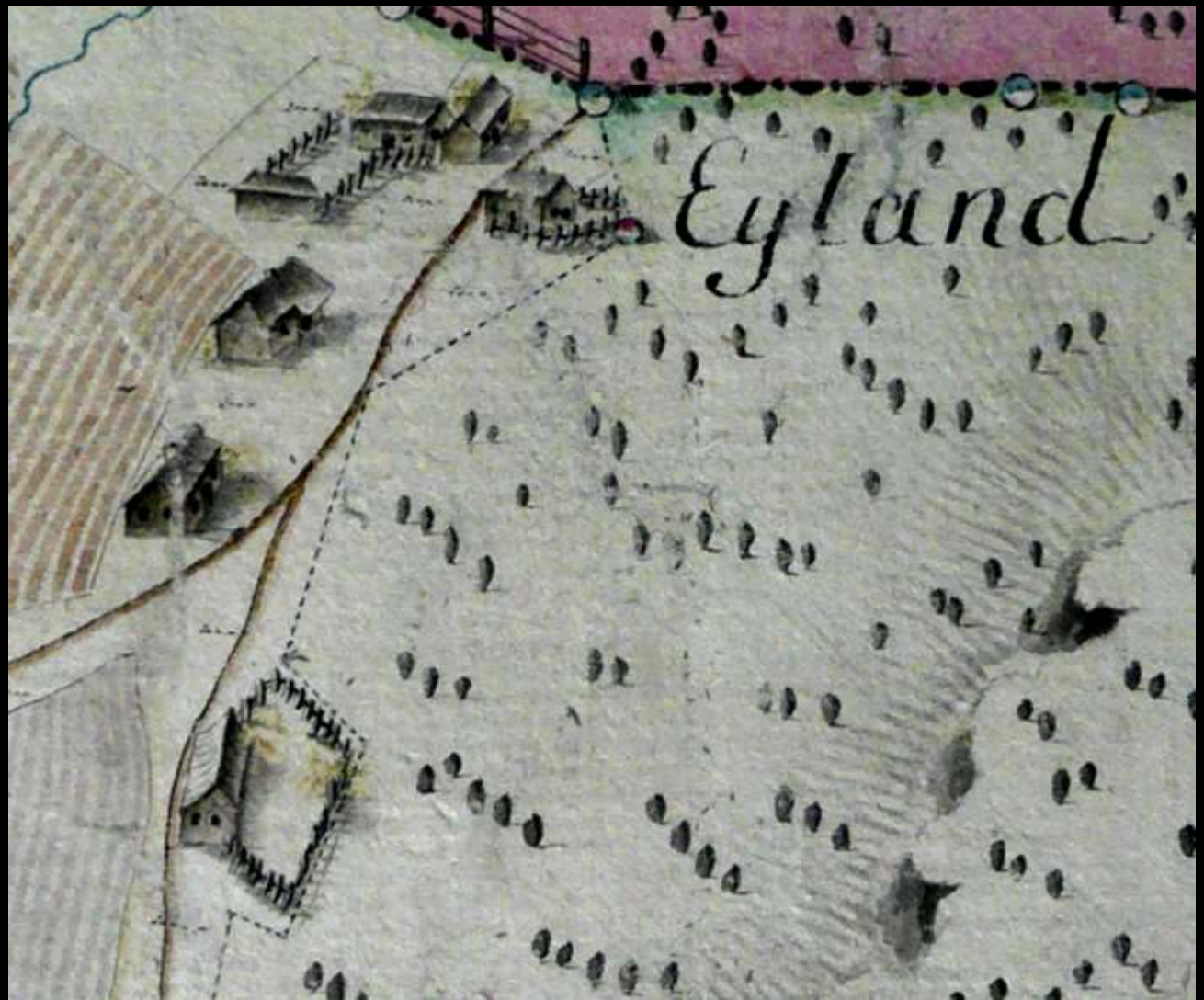

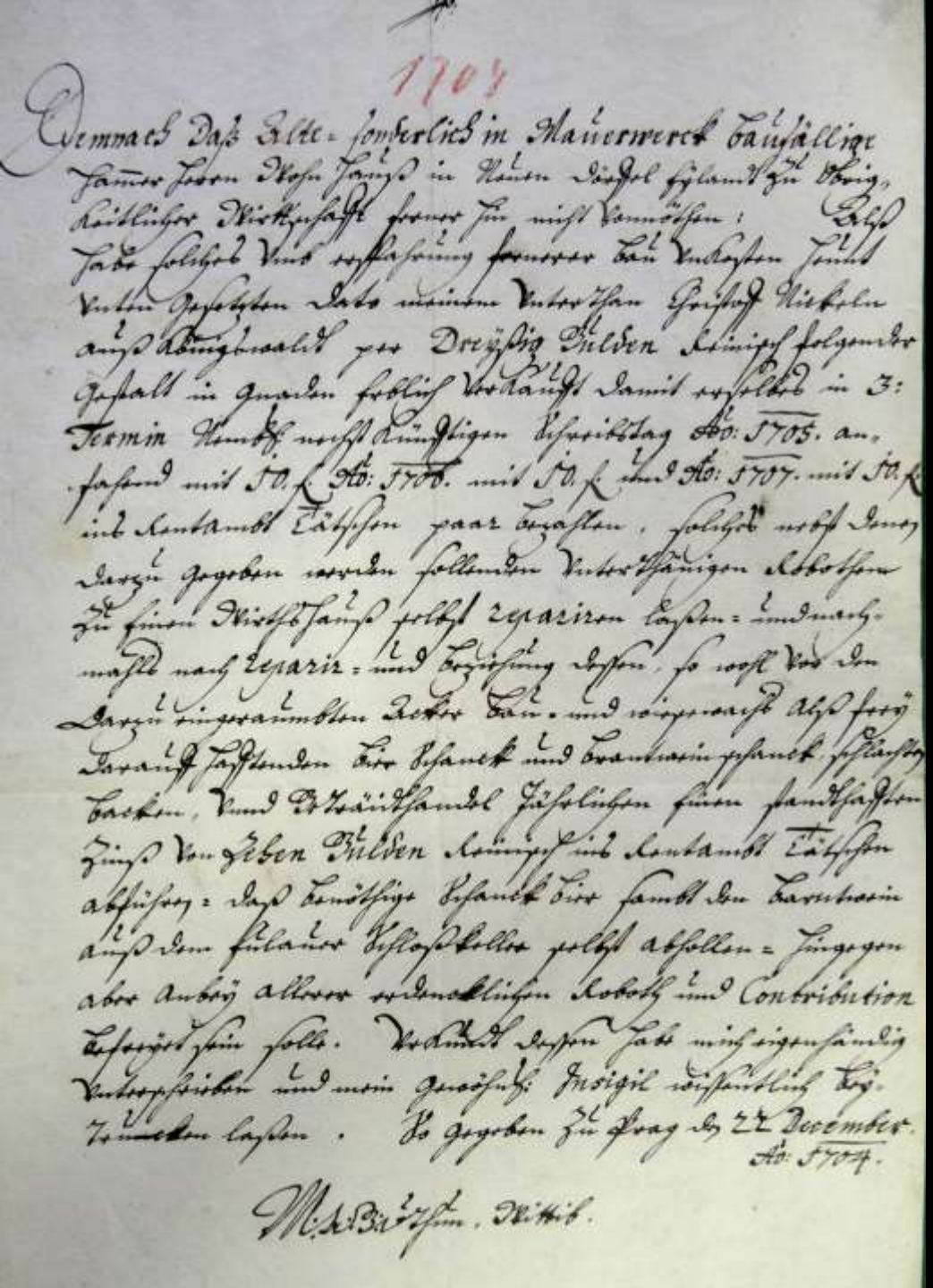

1704, dědičná koupě hamerského domu
(do té doby měl v nájmu obyvatel z Rájce za 15 zl. ročně)

-Obytný dům hamerského statku ve špatném stavebním stavu
-Christof Nickel z Libouchce
-30 zl. rýnských
-Za své si opraví krčmu

-Obvyklé robotní povinnosti
-Zemědělství
-výčep piva a pálenky (ze sklepa zámku Jílové),
-obchod obilím
-Právo porážky, pekařství
-Roční platby: 10 zl.

Ves Ostrov, mapa z poč. 18. století

Seznam uchazečů – kolonistů osady Ostrov, 1703

12 rodin z panství Jílové:

1. **Libouchec**

- Georg Schlatner, podruh a kovář (37), žena+4 děti
- Phillip Ritschel, podruh švec (37), žena + 1 dítě
- Christof Panke, nádeník (38), žena + 2 děti
- Hans Weigent, nádeník (38), žena + 3 děti
- Jakob Baum, nádeník (40), žena + 3 děti

2. **Jílové**

- Martin Funke, nádeník (42), žena + 5 dětí

3. Rájec

- Samuel Haußwald, Sas, t.č. Rájec, truhlář (30) žena + 2 děti + 1 vyženěné

Christof Hübsch, nádeník (30), žena + 2 děti

4. Tisá

- Andreas Hacker, nádeník (36), žena + 3 děti
- Thomas Hübsch, nádeník (40), žena + 2 děti

5. Ostrov

- Hans Hübsch, podruh a mlynář (45), žena + 8 dětí
- Lorenz Tauschmann, tkadlec (50), žena + 4 děti

4 rodiny z panství Děčín:

1. **Nebočady**
- Christof Hora, žena+2 děti

2. **Křešice**
- Christof Grüntner, žena + 4 děti
- Christof Dörr, žena + 3 děti
- Hans Grüntner, žena + 1 dítě

Poznámka: chtějí na jaře obhlédnout pozemky, sotva mohou co dát (úhrada prací: zednické, kovářské…)

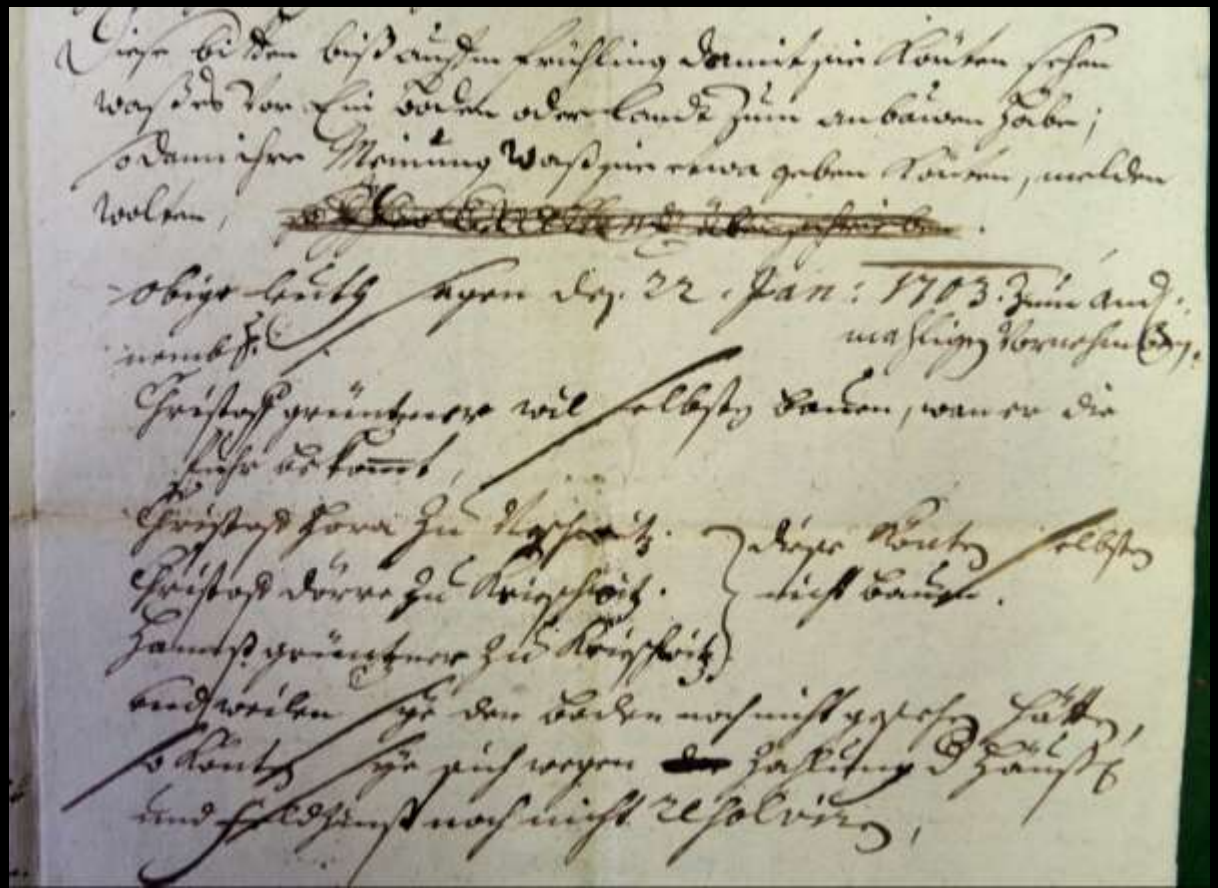

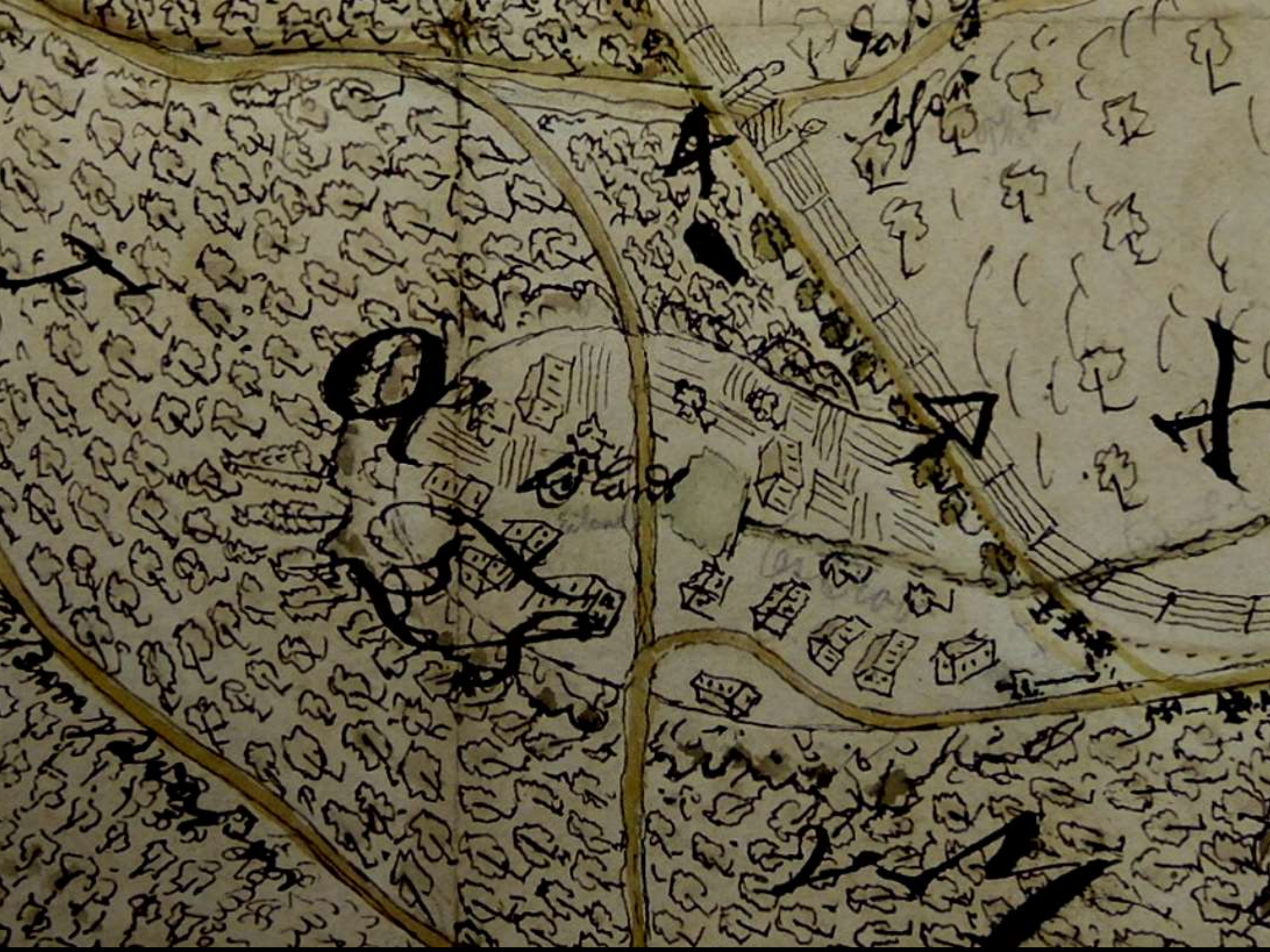

Práce v lese, výroba uhlí… drobné zemědělství

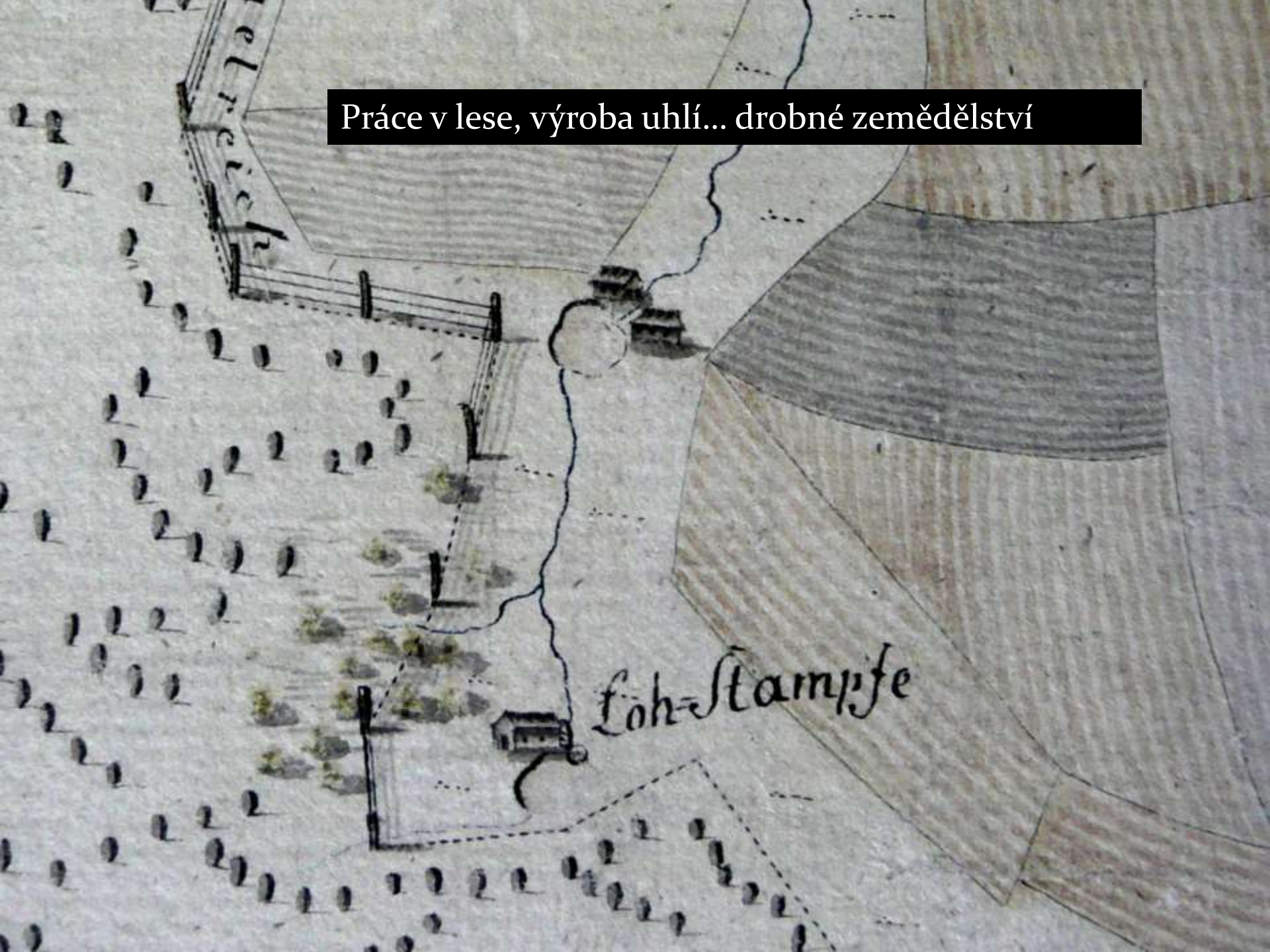

Osada Rájec

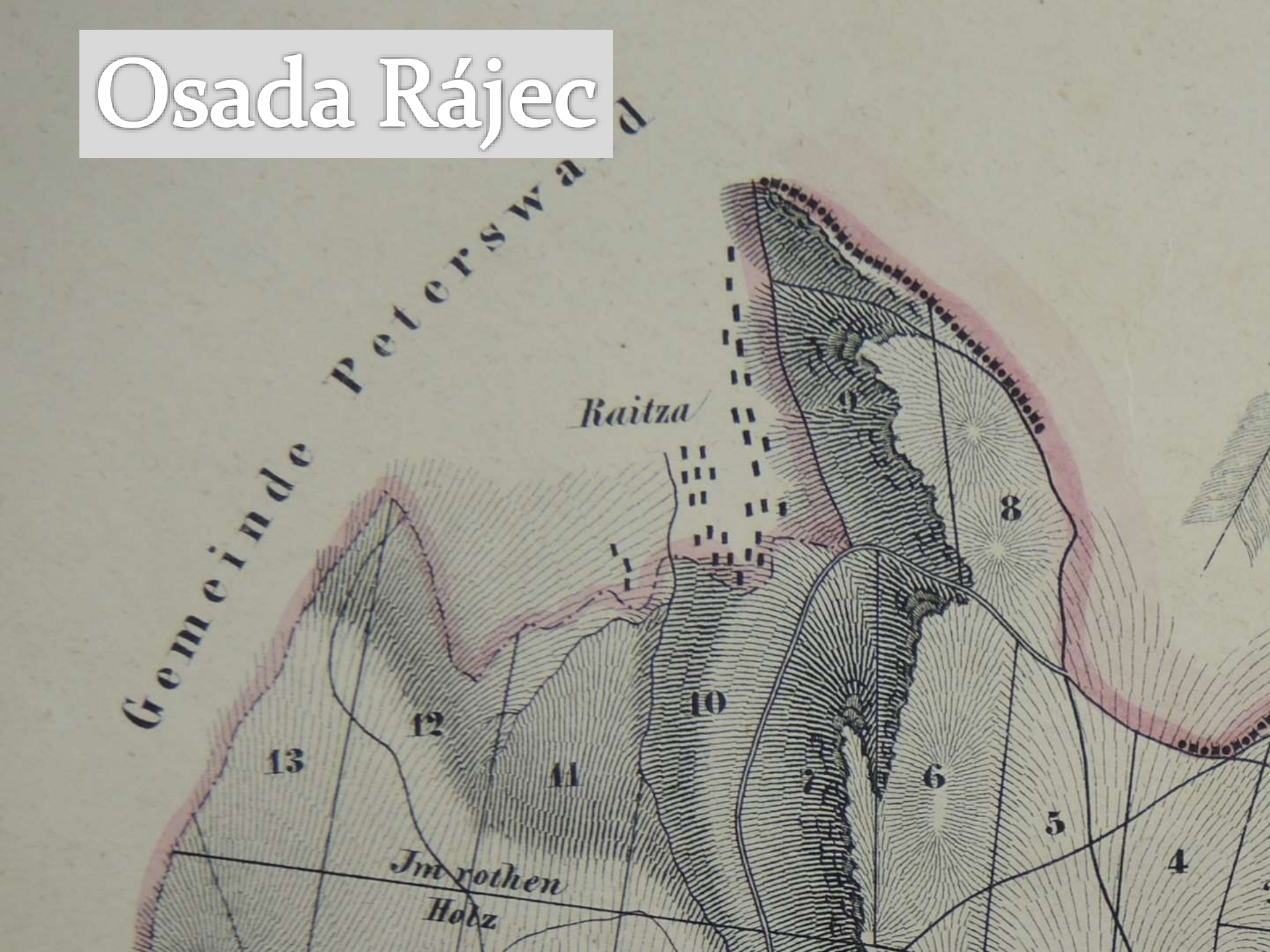

Rájec, původně majetek Johanitů.

Prodej panství M. Trčky z Lípy Hansi Salhausenu 1515: Rájec nezmíněn

Prodej Hanse Salhausena Rudolfu z Bünau 1534: pouze jako **potok Ratš**.

Popis hranic obce Hellendorf 1548:
…od jeskyně Zwergloch…po Eisenstrasse až k prameni ***Schenckenborn***

s lesy, mýty, háji, chrastinami, porostlinami, horami, doly, vodotočinami, kamennými lomy, stěnami, zvířecími pruochodištmi a stezkami a znamenitě s horami stříbrnými na Roztokách, což tu koli práva a spravedlivosti k týmž horám má, s potoky zejména těmito: potok v Libou- chci s jinými dvěma potoky pstruhovými tudíž, řečeným Tíska a Ssvarzwasser, což tu práva dědického má, potok u Podmok, potok řečený Zweysl, potok Ratč,[d] potok u Babětína, potok Czertenfloss, potok v Hlubokém, potok Fišpach, potok Tauben-

Úroční rejstřík panství 1568 – 92; Schönstein:

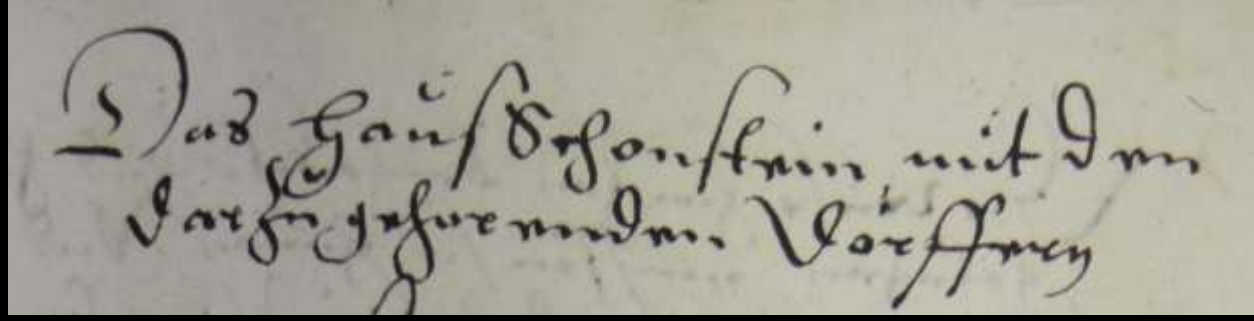

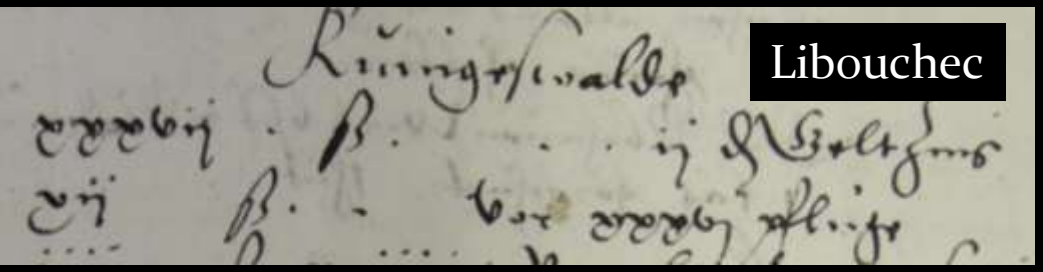

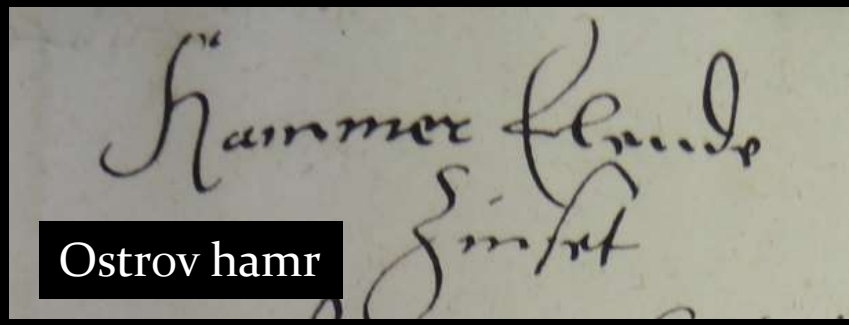

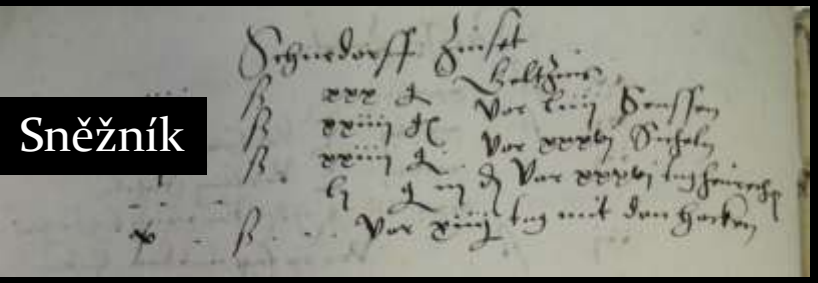

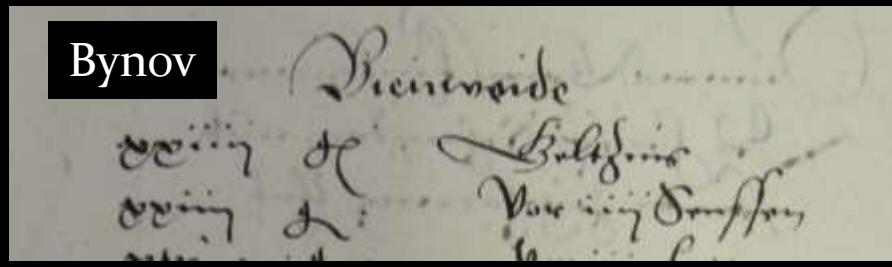

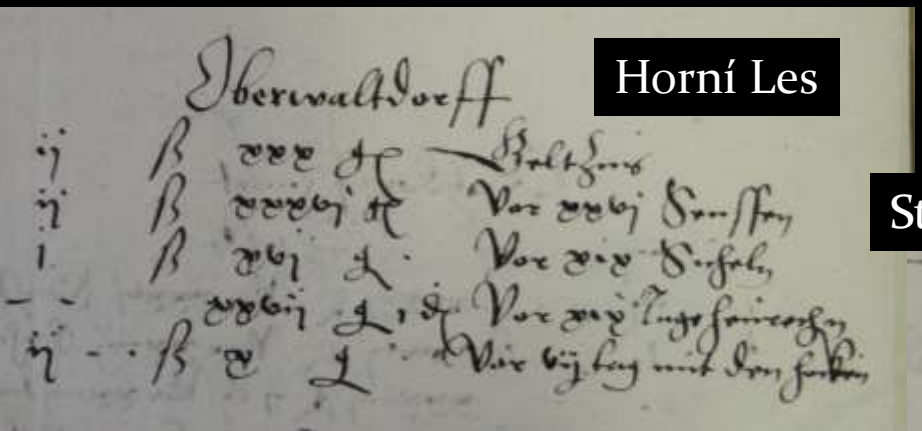

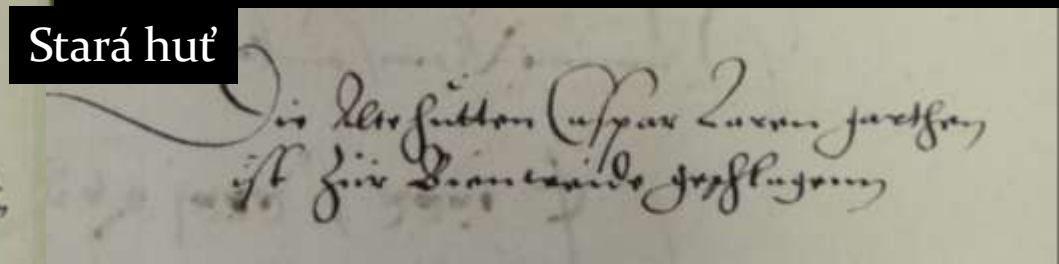

V Ostrově hamr Conrada Teuerllinga
- mapa z rozmezí 1614 – 1634

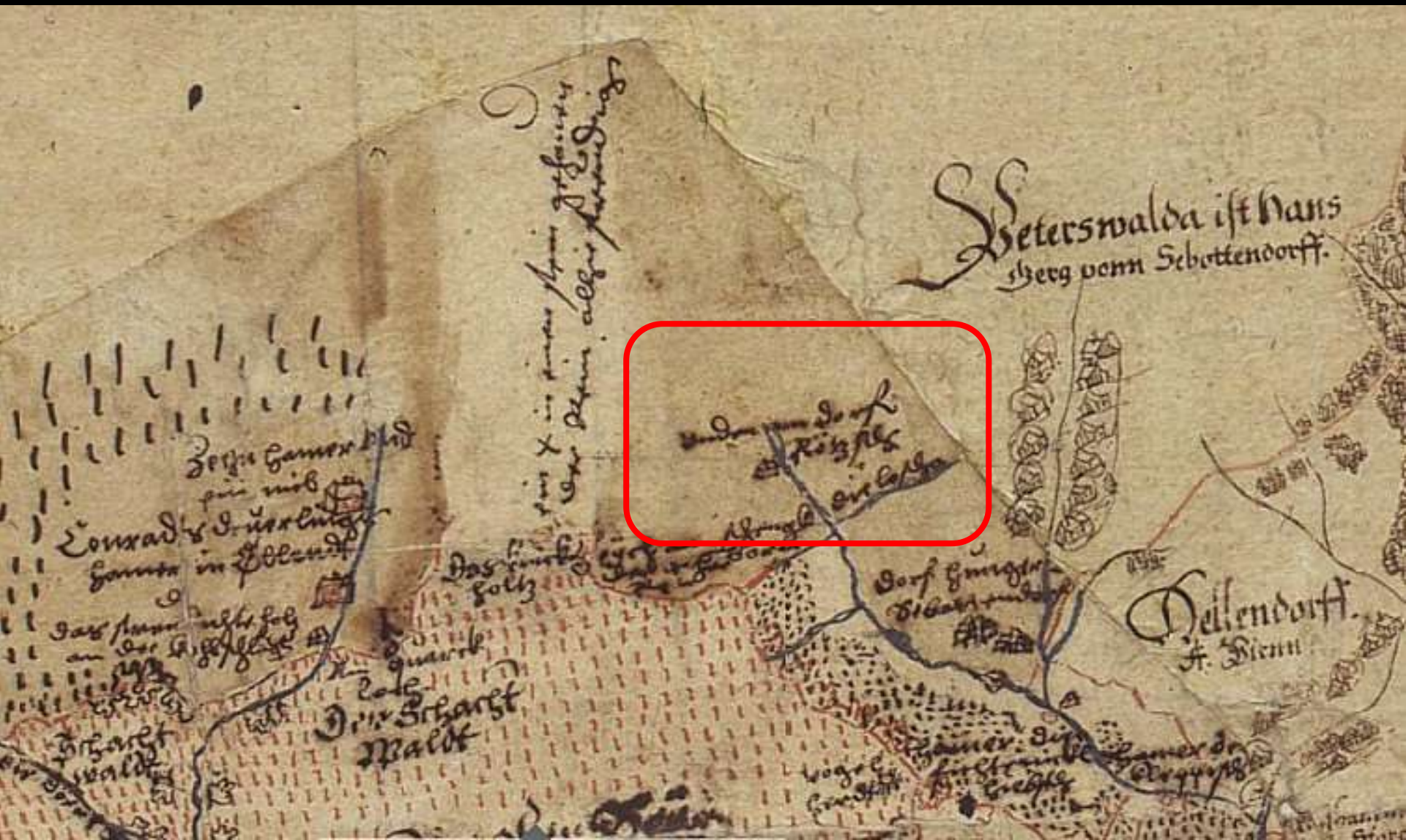

Raitzdorff

Erbzins			6	34	2
Wachtgeldt			4	23	2
Ackern	7½ tag		4	22	3
Grasschnien	36 tage		4	12	
Schneiden	30 tage		2	20	
Handtarbeit v. Feurechen	43 tage	a 3 kr. 3 d.	2	30	3
Hüllhünner	22 Stück	a 2 kr. 2 d.	—	51	2
Eier	3 ℔	a 9 kr. 2 d.	—	—	28

Summer Bitt Ellendt.

Urbář před 1620

Hraniční mapa, 1629

Ratsch

Anno 1652 Erbzinse Abgesonste Königswaldt.	fl	sch	d
Caspar Hänichens Witt	—	23	
Lux Löbels	—	37	5
Martin Feller	—	15	1
Wenzel Schmidt	—	15	1
Mathes Schneider	—	15	1
Simon Flachs	—	14	—
Georg Bauman	—	9	2
Summa	2	9	4
Oberwaldt } ganz öde Rud wüste	5	1	
Raytzdorff }	13	50	4
Summa	18	51	4
Tiesda			
Martin Kuhnell	—	35	
Valten Jungs	—	18	4
Martin Streit	—	18	4
Summa	1	12	2

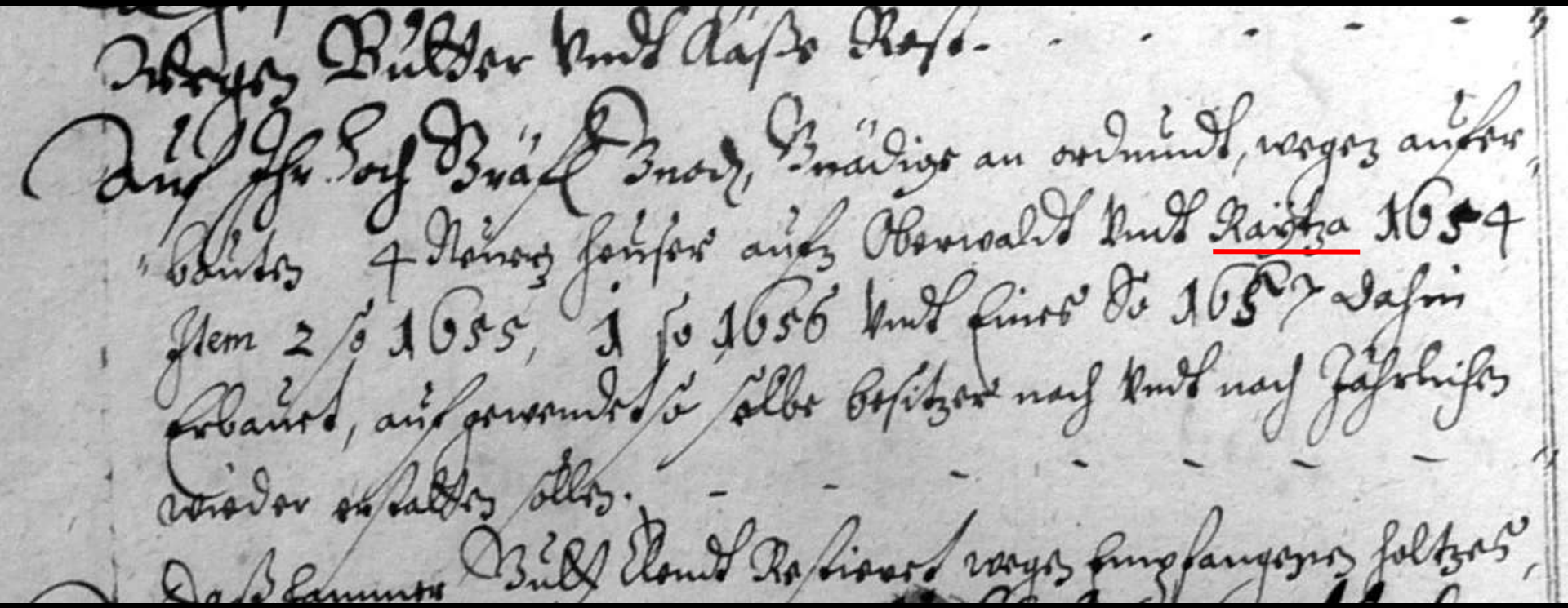

Účty panství Děčín, 1661: daně za *nově postavené domy* v Horním Lese a Rájci 1654 - 1657

Rájec na hraniční mapě 1716

A
B

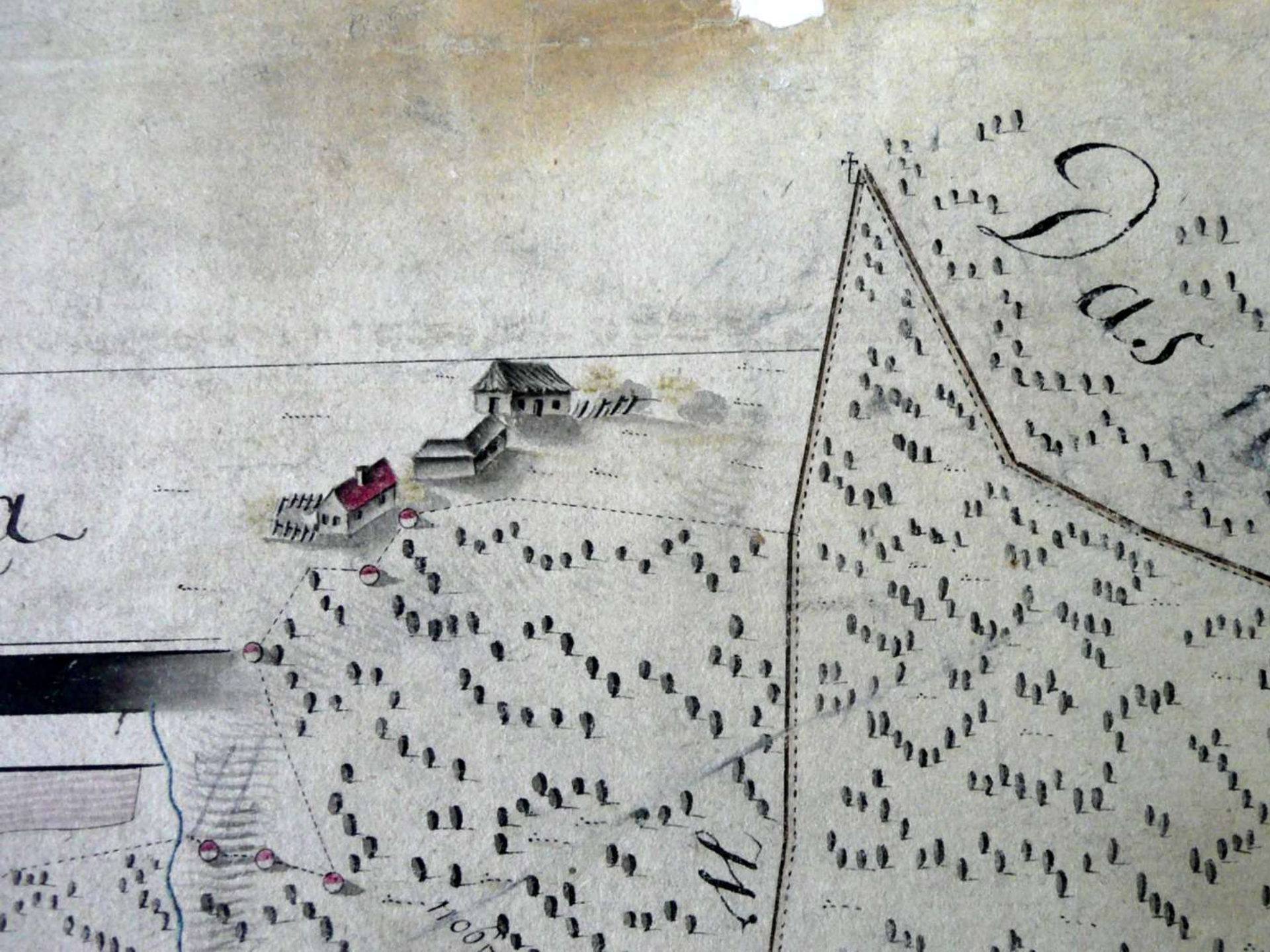
Das
a
Wood

Drobné památky

1. Kamenné kříže

Smírčí smlouvy

Smírčí smlouva byla **mimosoudním aktem**, soud pouze dohlížel na plnění sjednaných podmínek. Pokud byla uzavřena, **vylučovala soudní postih** viníka.

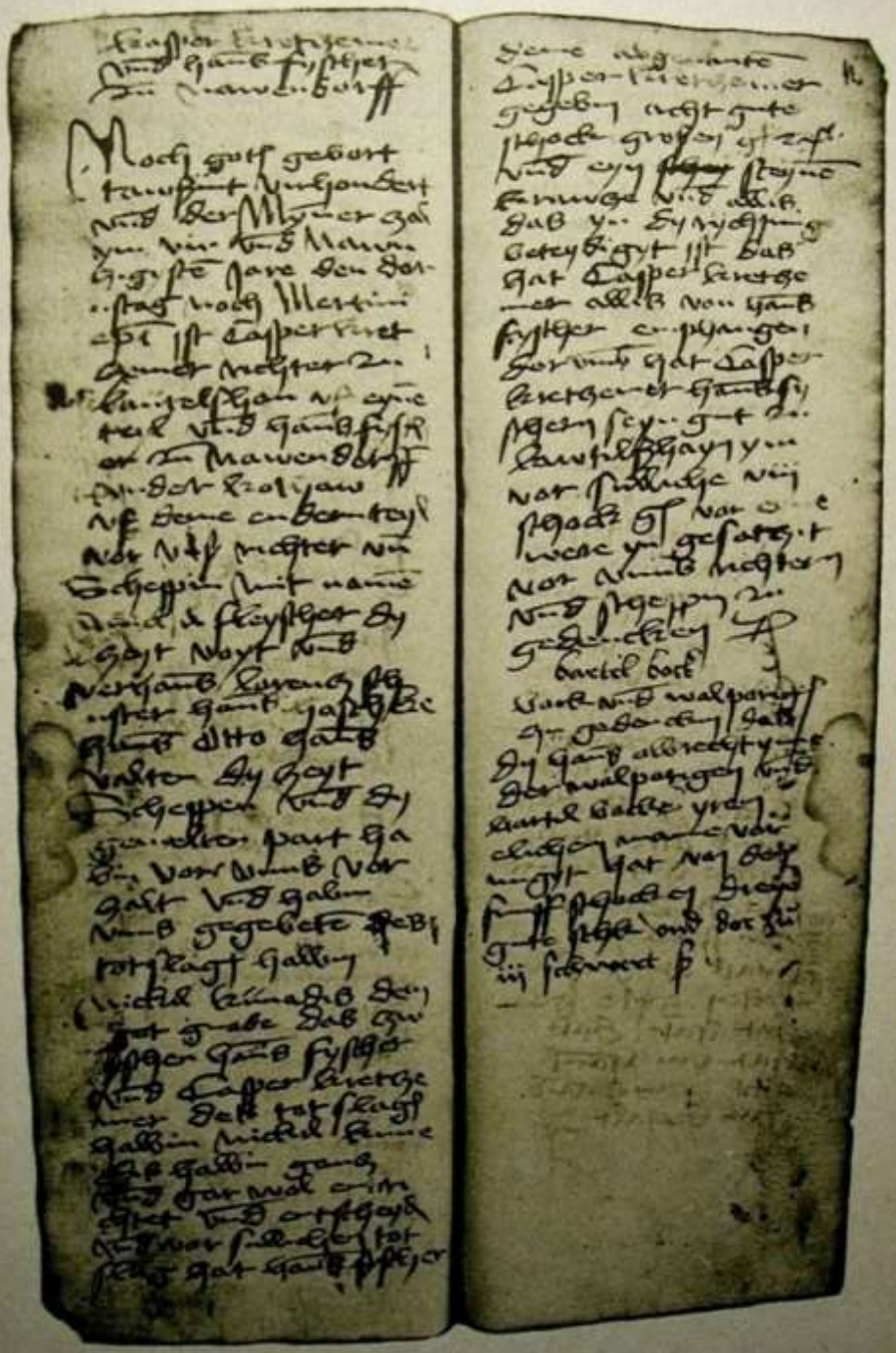

Po Obnoveném zřízení zemském (1627) – již kříže pietní

Kříž *Kuntzen Kreuz – Fleischer Kreuz,* mezi Ostrovem a Kristininým hrádkem

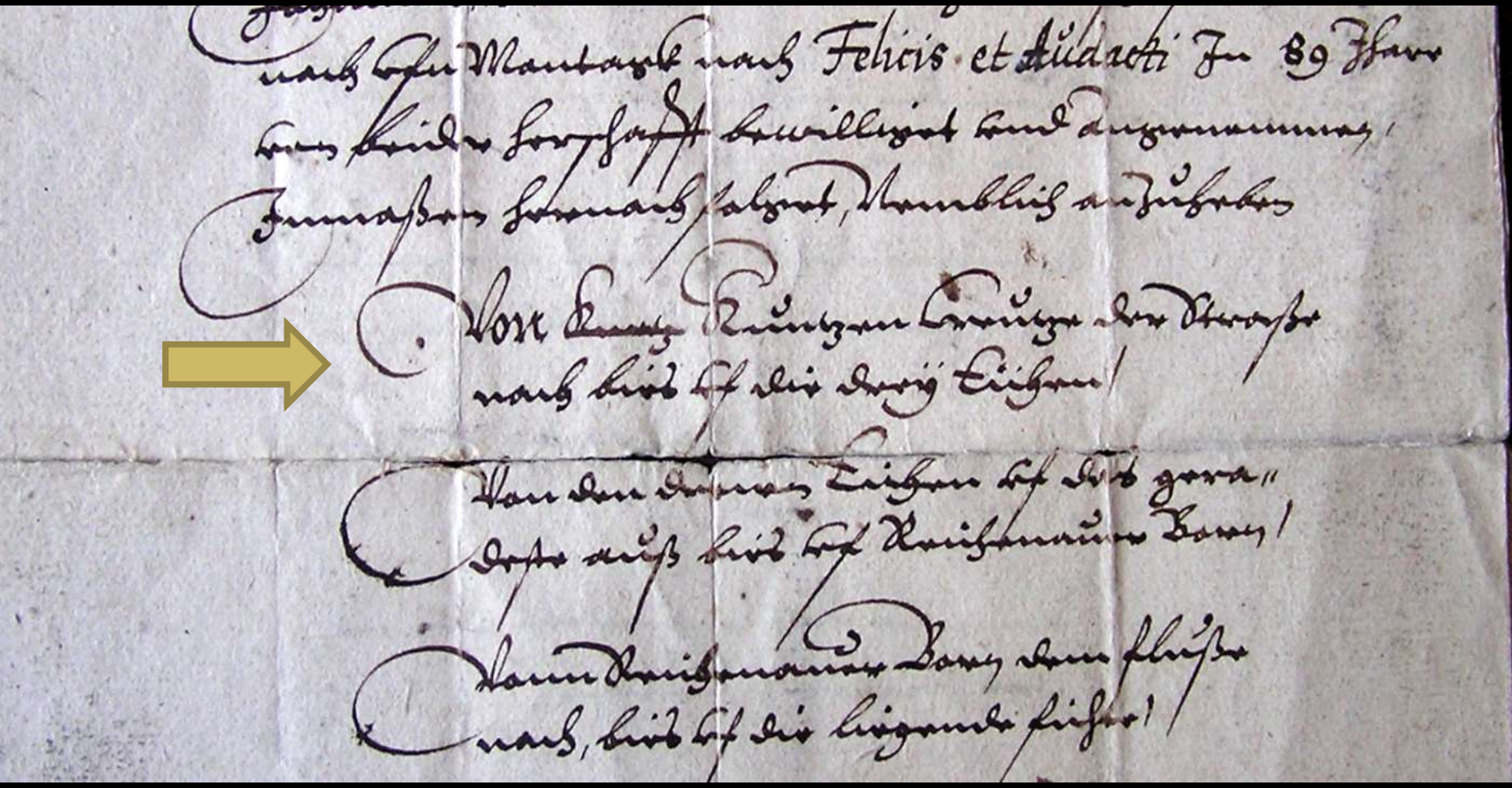

Popis hranic roku 1489

…od Kuntzen Kreuz silnicí až k Drei Eichen odtud rovně až k prameni Reichenauer Born….

Oederova mapa 1614 – 1634: an Fleischer Kreuz

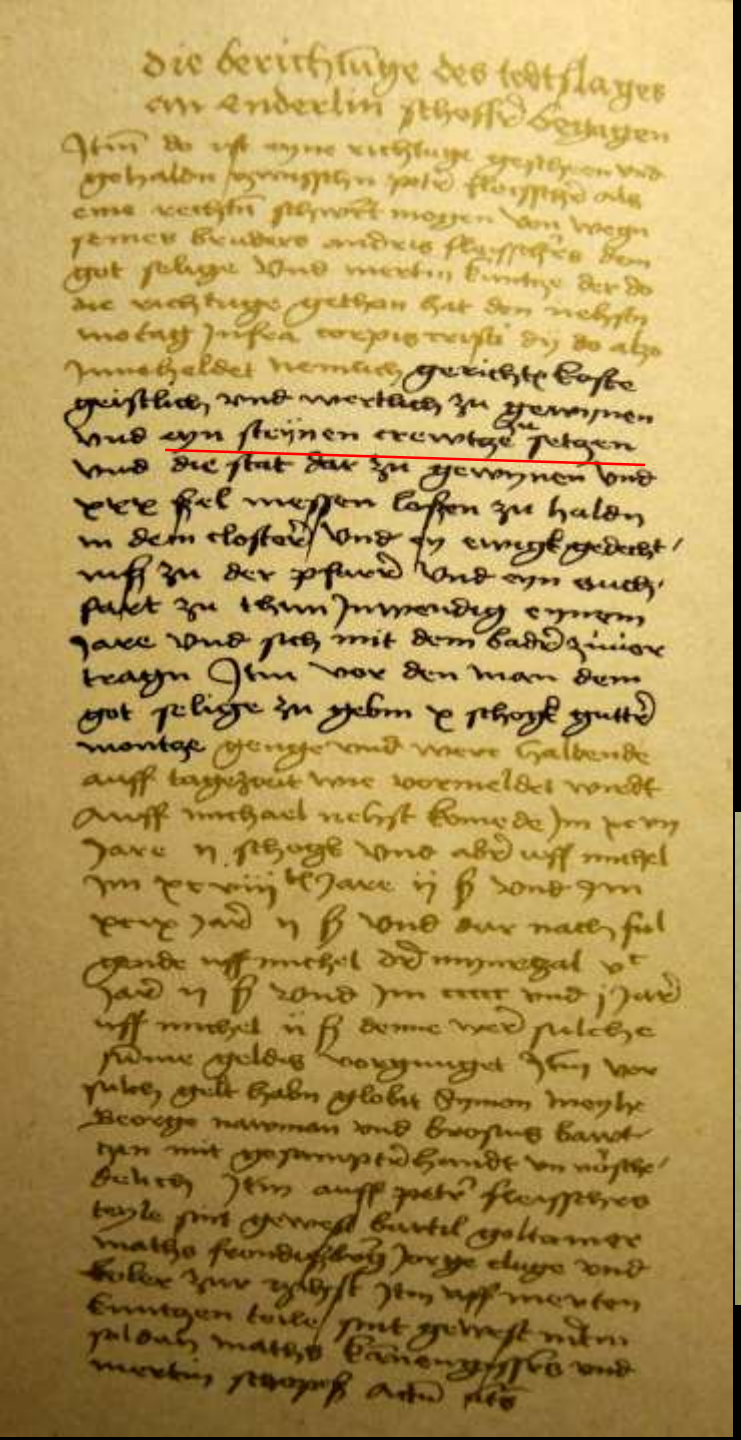

Městská kniha Pirny , 1497: Andres Fleischer, zabit Mertenem Kuntczem, smírčí smlouva vraha s bratrem Peterem Fleischerem
- 30 zádušních mší, pouť do Cách…
*….und ein **steynen crewtcze** zu setzen*

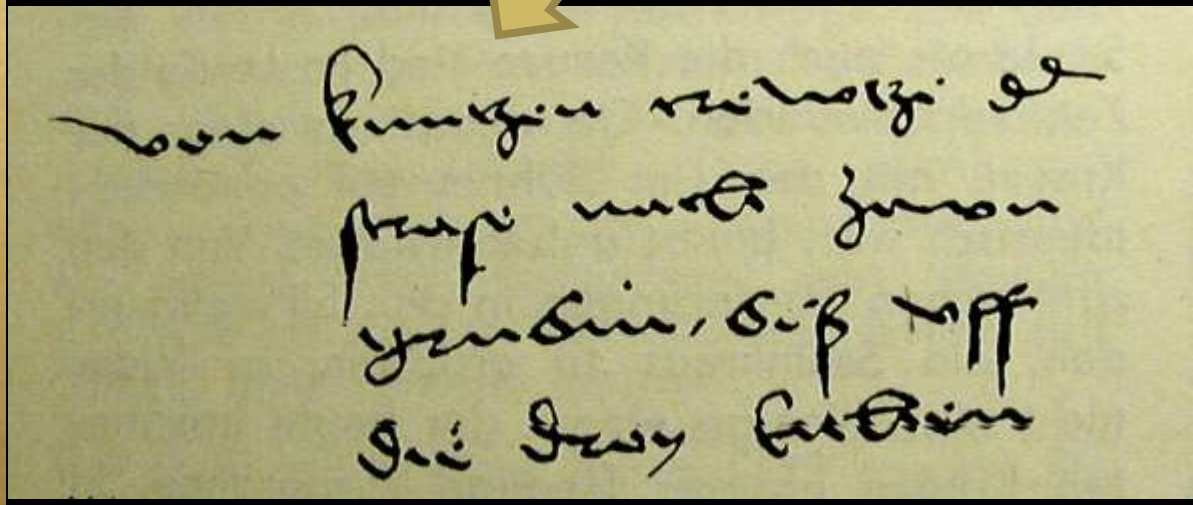

Popis hranic roku 1474

Konec 18. stol.

Silnice na Rosenthal

Kříž *Fleischer Kreuz* mezi Ostrovem a Rájcem

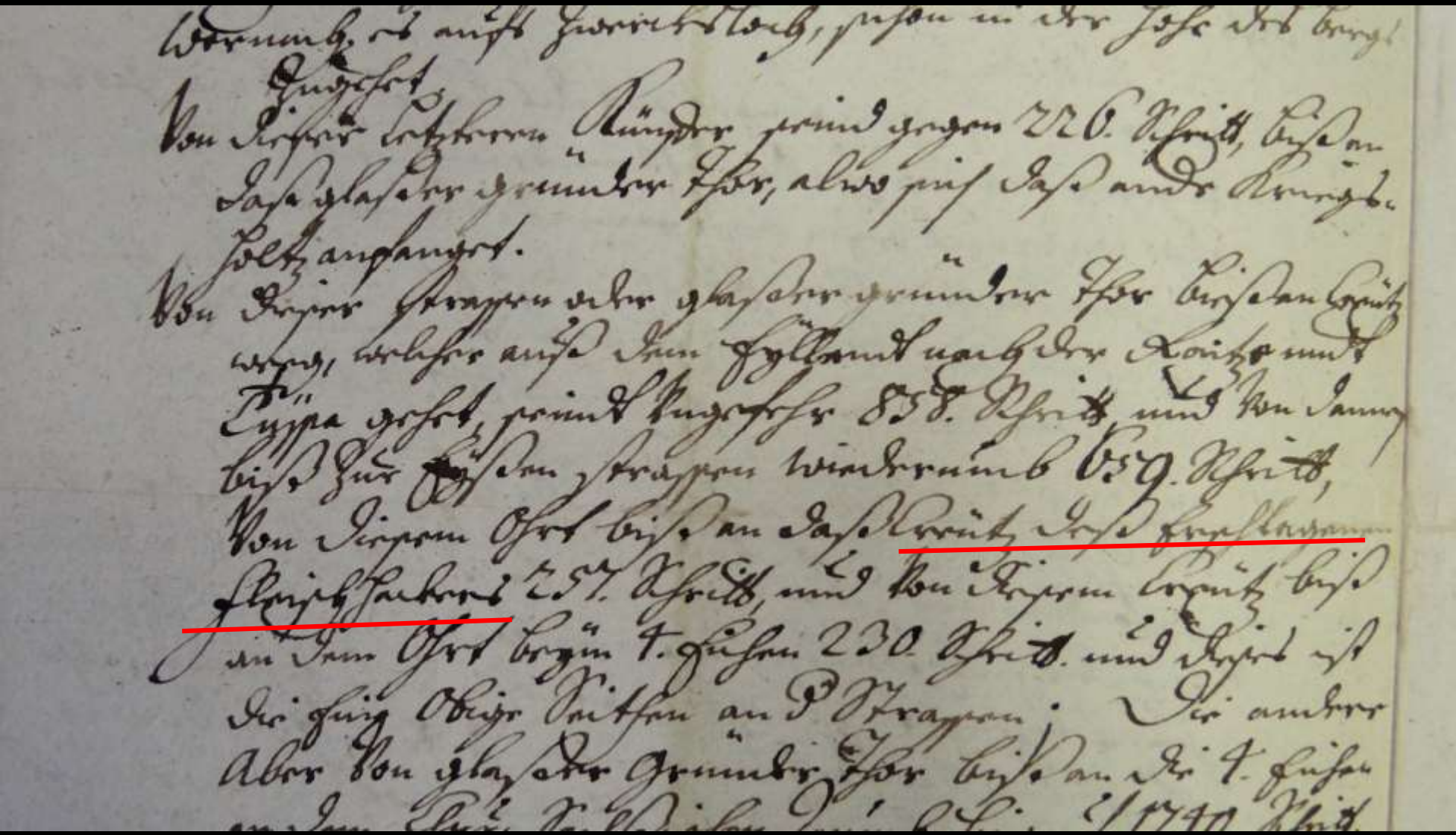

Popis hranic 1708

Úřední kniha Pirny, 1548, hranice obce Hellendorf:

…od pramene Pilwasser, od **kamenného kříže** až k jeskyni Quercklоch….
… kamenný kříž tam, kde mrtvý muž vyzdvižen byl…..k prameni Schenckenborn

V poznámkovém aparátu mapy 1715:

…v Grosses Kriegholtz stojí z kamene vytesaný *fleischer Creuz* . U kříže je velká borovice s písmeny, odkud si Sasi převezli tělo zabitého řezníka pohřbít do Markersbachu.

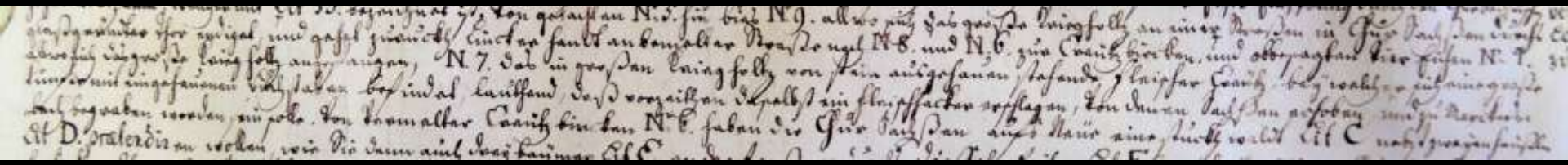

1629

1715

1793

Mappa
von dem bei Hochgräflichen Herrschaft
Leisnerischer Kreises zwischen der
Meissnischen
die 4 Eichen. 9
Schaafgründelweg
Schaafgrün
B. Neuer Hegeaufstand
Eisen strasse
Fleischers Kreuz
A. Das alte Kriegholz
Stein felsen.
Herrsch
Kreises

Man den gegenwärtigen [illegible]
selbe schwerlich, ist also Religiosität genannt, unge-
hindert von Ehr-Geschen, von seinem Geliebten Herrn
Sigmund von Hartenberg auf Cäpfen mit aller
Feyerlichkeit geschehen: Auf aber unser Grund auf
demselben Hügel, wo der Jedtzelberg eine Gleich-
heiten geschehen, und mit einem alterbey stehenden
Creutz bemerket ist, allzeit vor dem heiligen Ge-
bäden verwenden.

Kříž *Fleischer Kreuz - Schwedenkreuz*
Lange Wiese, Antonínov

U potoka Loschebach, parcela č. 1492/12

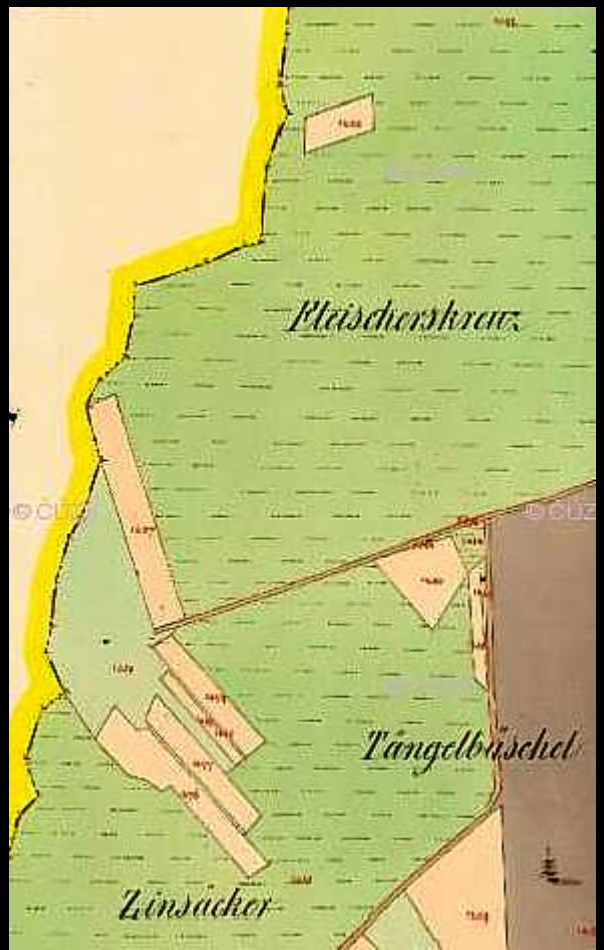

Kříž v Tißloch

Kříž v Kessel

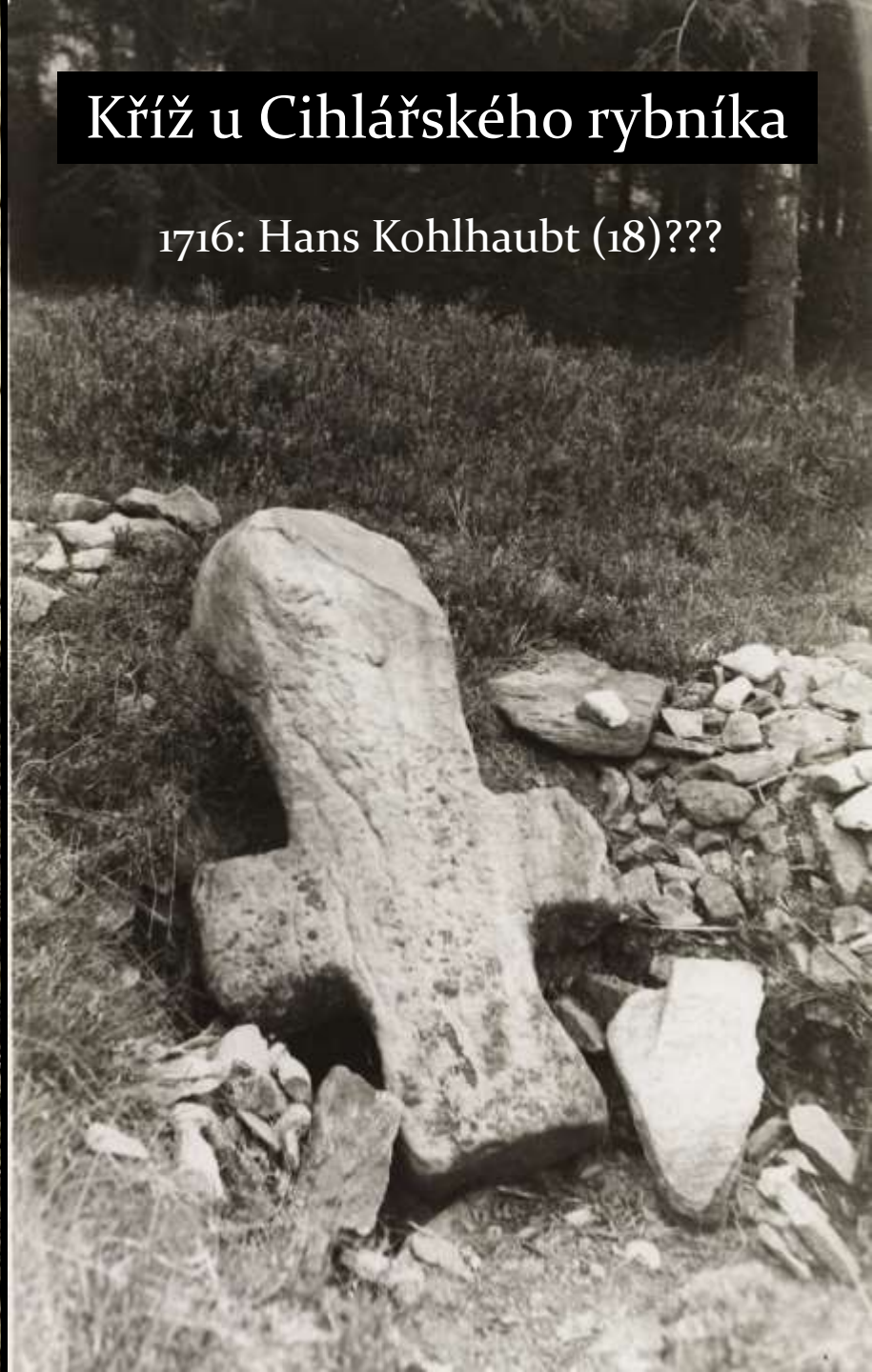
Kříž u Cihlářského rybníka
1716: Hans Kohlhaubt (18)???

Kříž Wittiner Kreuz, revír Sněžník

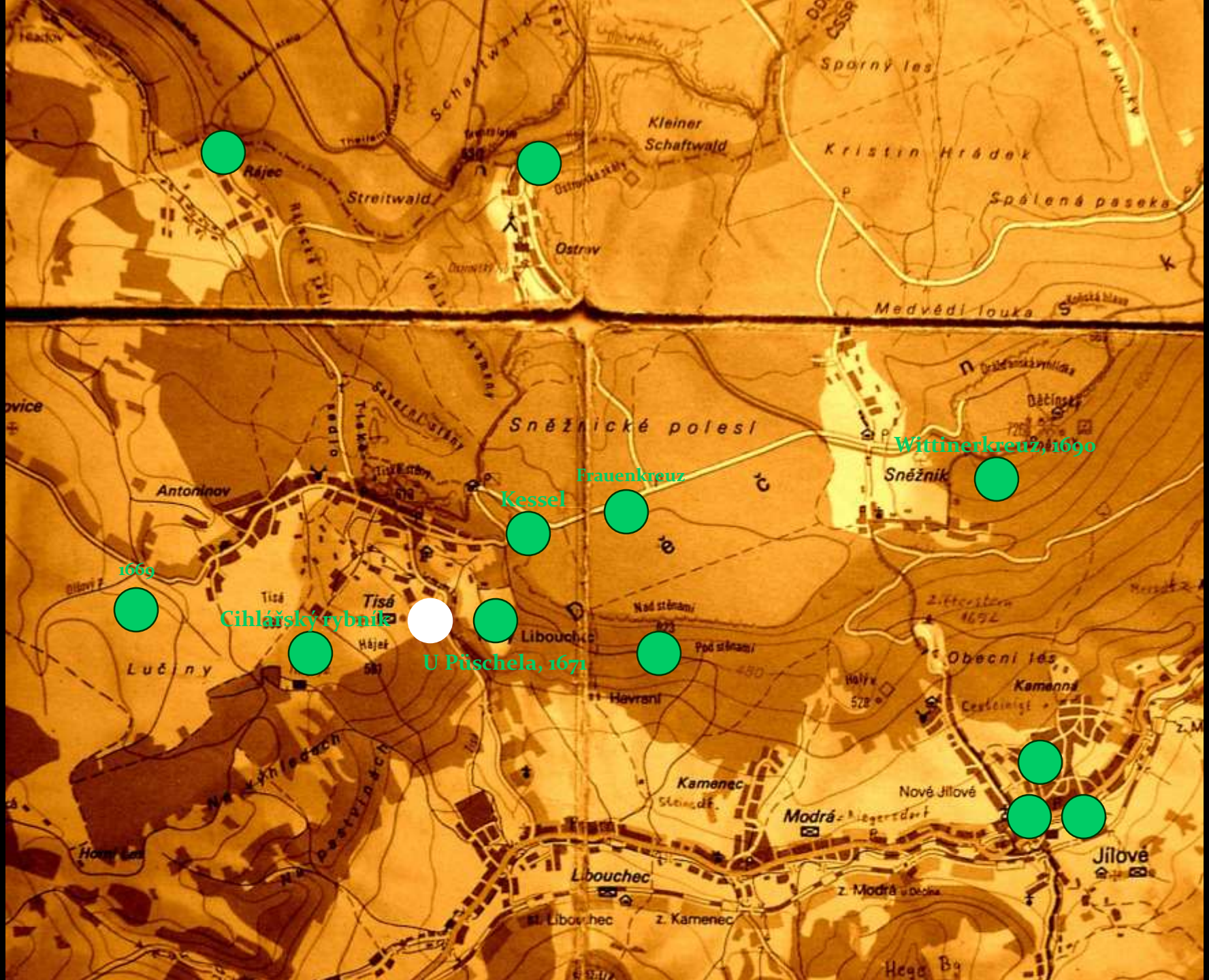
Sporný les
Kleiner Schaftwald
Schaftwald
Kristin Hrádek
Spálená paseka
Rájec
Streitwald
Ostrov
Medvědí louka
Sněžnické polesí
Wittinerkreuz, 1690
Frauenkreuz
Kessel
Sněžník
Antonínov
1669
Tisá
Cihlářský rybník
U Püschela, 1671
Libouchec
Lučiny
Obecní les
Kamenná
Havraní
Kamenec
Nové Jílové
Modrá
Jílové
Libouchec
z. Kamenec
z. Modrá

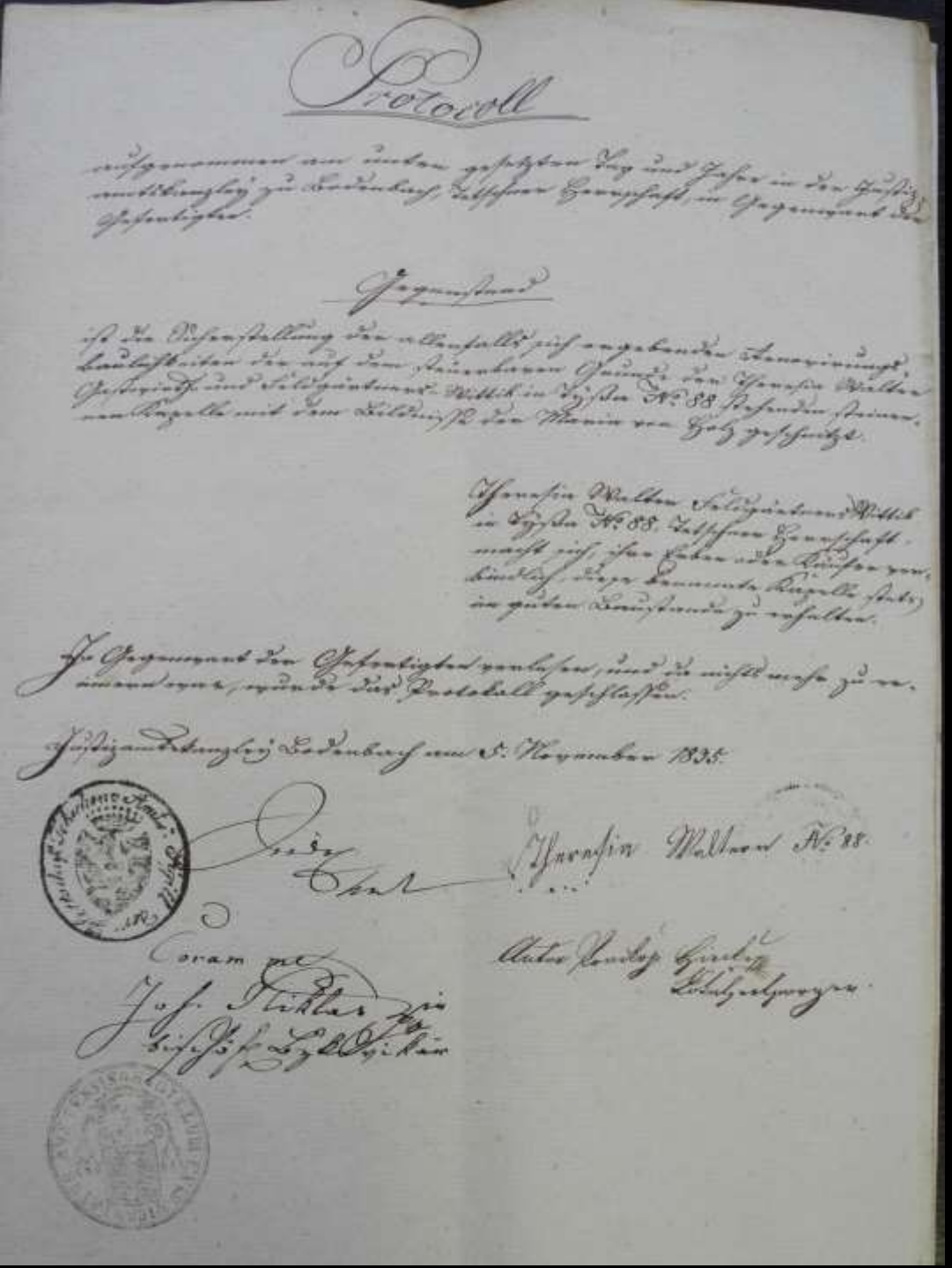

Protocoll

Gegenstand

Theresia Walter

Kamenná kaple
Dřevěná socha Panny Marie
1835: patronem vdova
Theresia Walter,
zahradnictví čp. 88

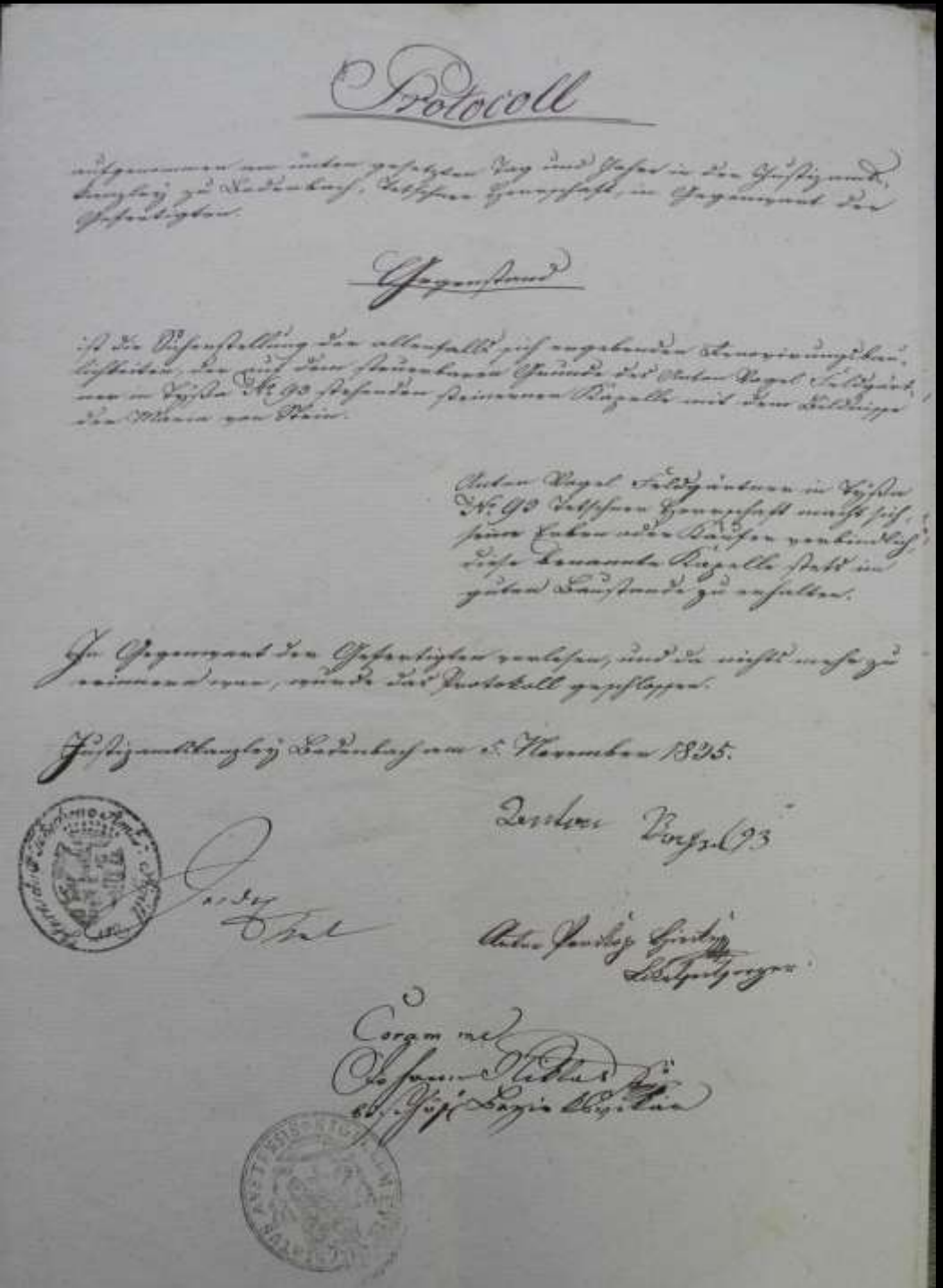

Protocoll

Gegenstand

Kamenná kaple
kamenná socha Panny Marie
1835: patronem
Anton Vogel
zahradnictví čp. 93

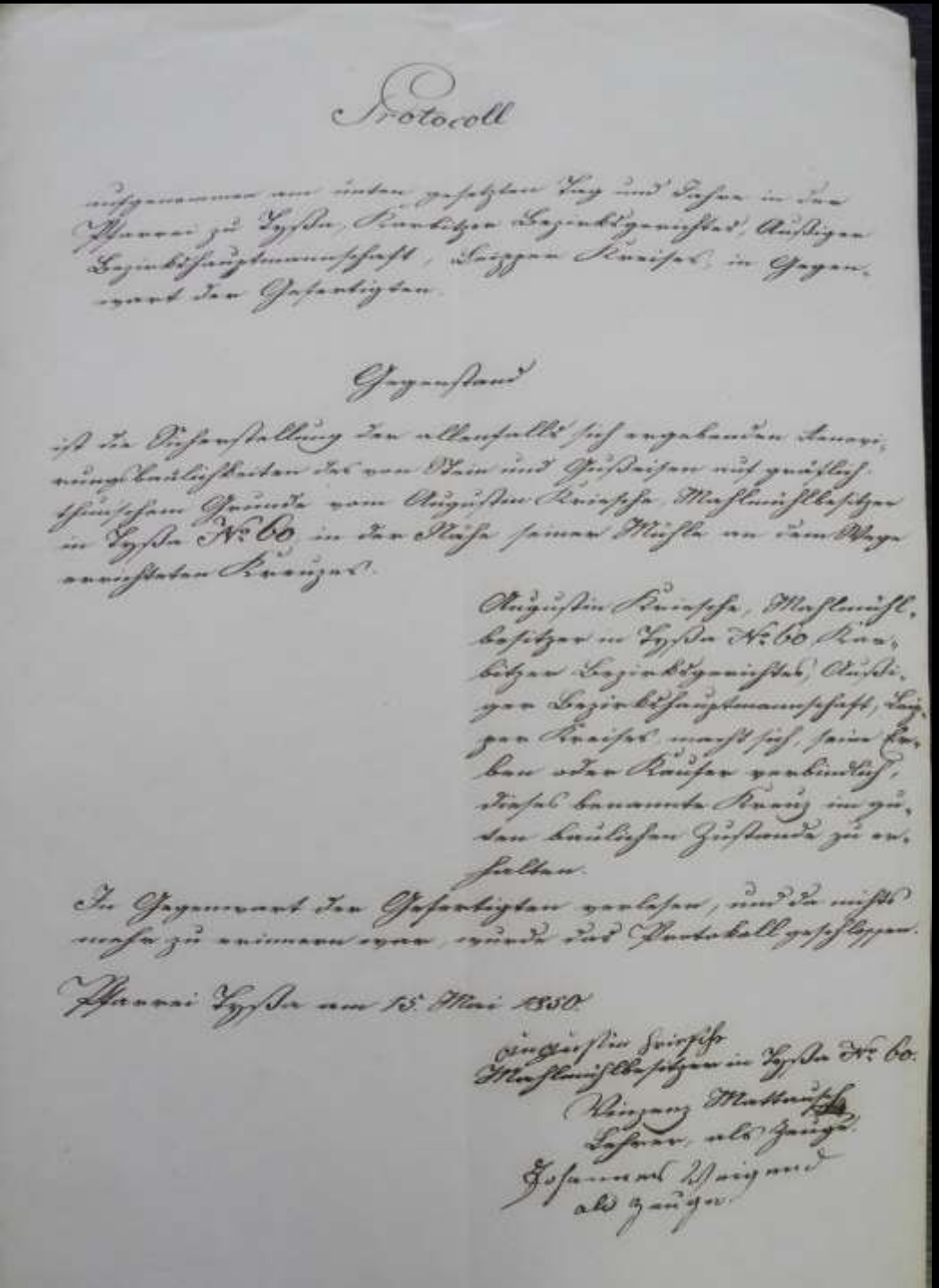

Protocoll

aufgenommen am unten gesetzten Tag und Jahre in der Pfarrei zu Lysda, Königlicher Bezirksgerichts, Königlicher Bezirkshauptmannschaft, Königgrätz Kreises, in Gegenwart der Gefertigten.

Gegenstand

ist die Wiederstellung des allenfalls sich angehäuften Bauungsbaulichkeiten des von Wein und Gebäuden nicht gänzlich schönen Gemeinde vom Augustin Kriesche Müllermeister in Lysda No. 60 in der Nähe seiner Mühle an dem Wege errichteten Kreuzes.

Augustin Kriesche, Müllermeister besitzer in Lysda No. 60 Königlicher Bezirksgerichts, Königlicher Bezirkshauptmannschaft, Königgrätz Kreises macht sich, seine Erben oder Käufer verbindlich, dieses benannte Kreuz im guten baulichen Zustande zu erhalten.

Zu Gegenwart der Gefertigten verlesen, und da nichts mehr zu erinnern war, wurde das Protokoll geschlossen.

Pfarrei Lysda am 15. Mai 1850.

Augustin Kriesche
Müllermeister besitzer in Lysda No. 60.
Wenzel Matthäus
Lehrer als Zeuge.
Gebhard Wenzel
als Zeuge.

Nápis na kříži:

HonorI IesV CrVCIfIXI
saLVatorIs et DoMInI
nostrI am Tag des
eXstriVebat TIIssensIs
1793

Kamenný kříž, zřízen vdovou po Josefu Krieschem

1849: patronem
Mlynář Augustin Kriesche
z čp. 60

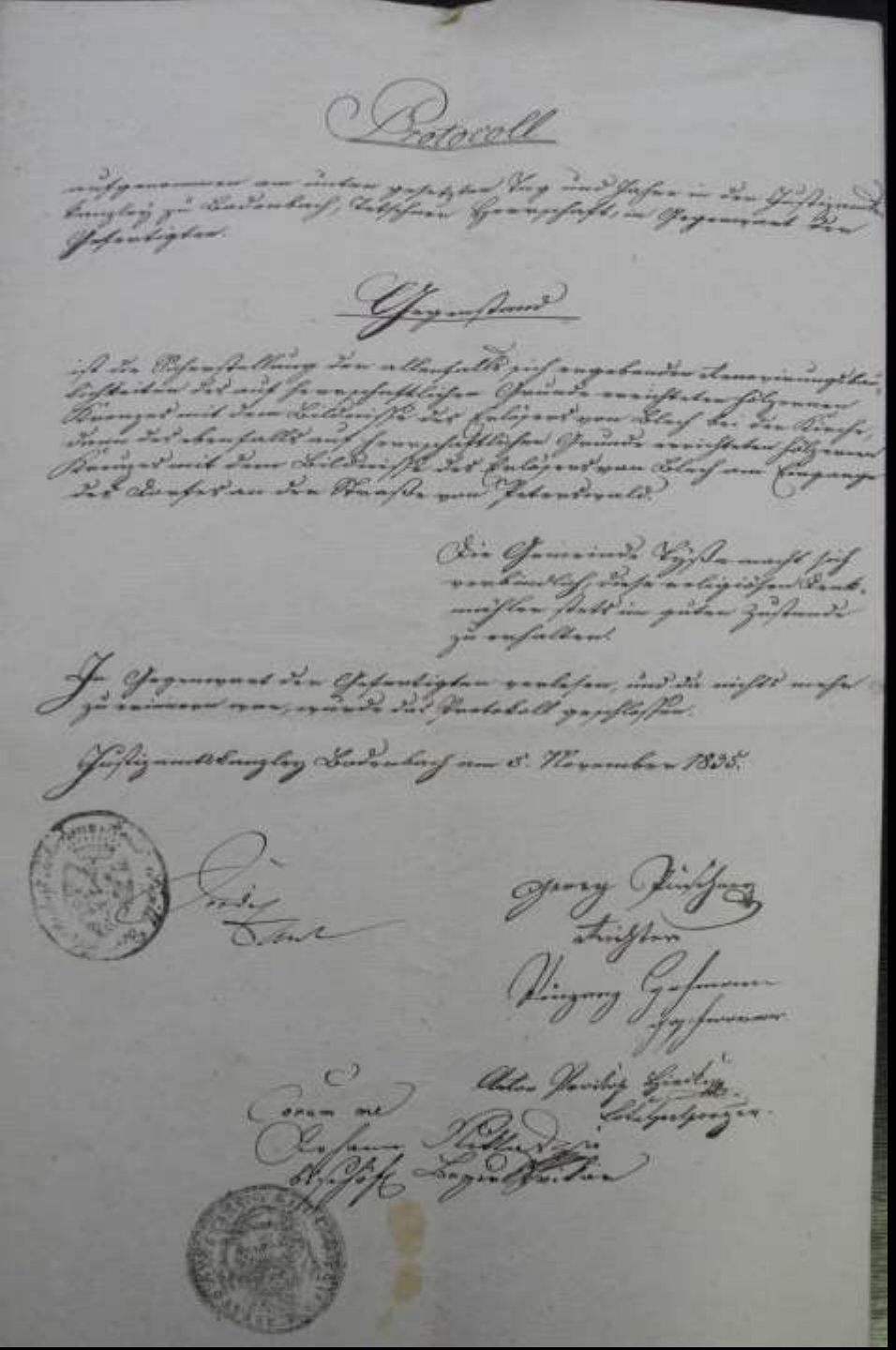

1835: na cestě od Petrovic stál
Dřevěný kříž s plechovou
siluetou Krista
Patronem: obec Tisá

Mezi farou a kostelem – dřevěný kříž s malovanou siluetou

1856.

Wo früher, am Wege v. d. Thore zur Kirche hinein ein hölzernes Bildstand, liegt jetzt ein Beet in der Mitte jetzt, falls früher oder später eine v. Anna, v. Wenzel oder v. Johannes-Statue aufgestellt werden könnte.!!

Mit dem Fällen u. Stützen einiger Bäume längs der Mauer neben d. Kirche beschäftigte sich der besser Theil der Thengeblieben u. ein Mann v. Fach u. Wärme als Antipoden der Feuchtigkeit u. der Schwamm in d. Kirche.

1856

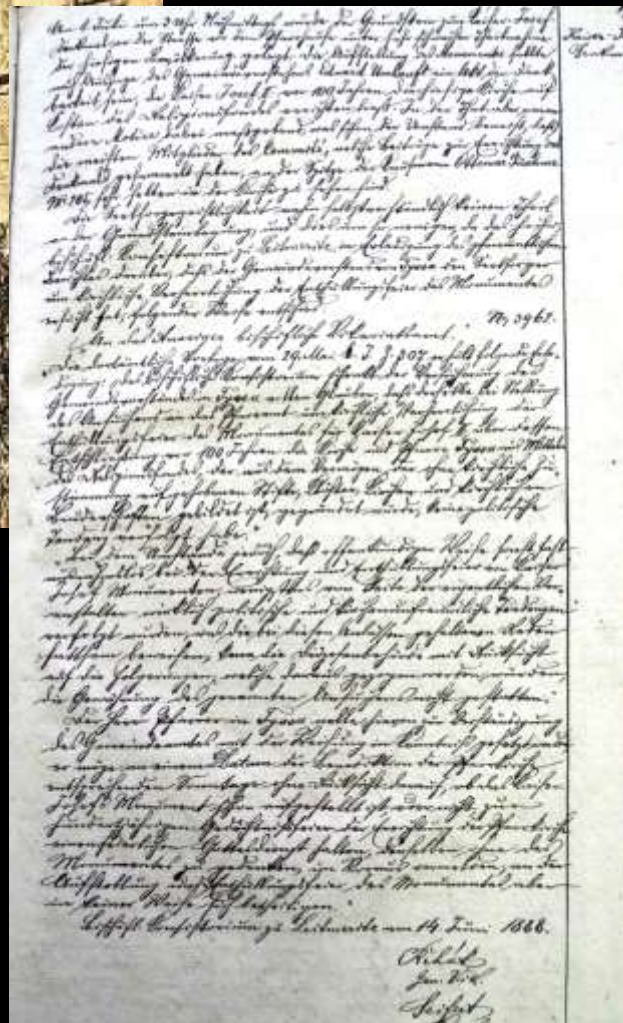

1888: základní kámen
pomníku císaře Josefa II.